

Extreem?

Moeilijk!

Extreem en radicaal gedrag
van
jongerengroepen
in
Limburg

RISICO'S
EN
REACTIEREPERTOIRES

Hans Moors

Uitgever: IVA
Warandelaan 2,
Postbus 90153,
5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013-4668466,
telefax: 013-4668477
Website: www.iva.nl

Het onderzoek is mogelijk gemaakt dankzij financiële bijdragen van de provincie Limburg en gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg.

Januari 2007

© 2007 IVA

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Extreem?

Moeilijk!

Extreem en radicaal gedrag
van
jongerengroepen
in
Limburg

RISICO'S
EN
REACTIEREPERTOIRES

Hans Moors

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	
INLEIDING	5
Onderzoek naar extreem gedrag van jongeren in Noord- en Midden-Limburg	7
Aanleiding voor het onderzoek	8
De opzet van het onderzoek	9
Ten geleide	13
Hoofdstuk 2	
‘ER VALT GEEN LAND MEE TE BEZEILEN’	
Inleiding	15
Onbegrip en onbehagen: beeldvorming van radicaal en extreem gedrag	15
Hebben gemeenten een probleem?	17
Schoorvoetende gemeenten, weifelende regie	20
Krakende ketens	22
Informatiehuishouding in de steigers	23
Hoofdstuk 3	
‘ZE SNAPPEN ER GEEN REET VAN’	
Inleiding	25
Groepsbeelden	25
Etniciteit, cultuur en religie	34
Normen en grenzen	38
Hoofdstuk 4	
CONCLUSIES	41
Hoofdstuk 5	
AANBEVELINGEN	
Inleiding	47
Een contextgevoelige benadering	47
Een probleemgerichte benadering	49
Gestroomlijnde processen in de keten	50
Dankwoord	55

Hoofdstuk 1

Inleiding

Maatschappelijk is er ruim aandacht voor extreem gedrag van jongeren. Dat komt onder meer in de media tot uitdrukking. Die belichten de maatschappelijke dreiging die van extreem gedrag van jongeren uitgaat, de sociale en materiële schade die dat gedrag berokkent en de noodzaak om polarisatie en radicalisering een halt toe te roepen. Het voordeel van deze actuele aandacht voor overlastgevende jongerengroepen en polariserende jongerenculturen is dat maatschappelijk draagvlak bestaat om soms ingrijpende beleidsmaatregelen te nemen om overlastgevend gedrag preventief en repressief aan te pakken. Het nadeel is echter dat veel stuurlieders aan wal staan.

Gemeenten worden verweten niet of nauwelijks effectief regie te voeren over de partijen die betrokken zijn bij jongeren. De politie zou te weinig of niet adequaat genoeg ingrijpen en het openbaar ministerie te weinig vervolgen. Scholen zouden zich teveel op de vlakte houden, niet alleen als het gaat om het vroegtijdig signaleren van problemen van en tussen individuele jongeren, maar ook bij het actief deelnemen aan de aanpak van conflicten tussen jongerengroepen. Jongerenwerk en politie zouden te weinig uitwisselen en samen op trekken. Kortom, bij de aanpak van problemen met en tussen jongeren zou het ontbreken aan een gezamenlijke visie op de kern van de problemen en de meest slagvaardige manier om die op te lossen.

Gemeenten, politie, openbaar ministerie, jongerenwerk, scholen, de bureaus jeugdzorg, de GGD, instellingen voor verslavingszorg, de raad voor de kinderbescherming, de bureaus HALT, de jeugdreclassering, het algemeen maatschappelijk middenveld en andere betrokken partijen werken intussen gestaag aan een sluitende aanpak van overlast, risicogedrag en geweld door jongeren. Ze boeken daarbij ook successen.

Uit wetenschappelijke literatuur komt naar voren dat de beste resultaten geboekt worden door:

- gerichte surveillance: hoe meer gerichte surveillance en toezicht op criminele hotspots en hottimes, hoe minder criminaliteit op die tijden en plaatsen;
- specifieke aanpak van stelsmatige daders: des te meer arrestaties van (potentiële) veelplegers, des te minder (ernstige) overlast en/of criminaliteit;
- gerichte aanpak van herhaald slachtofferschap: reductie van criminaliteit door bescherming van verder slachtofferschap;
- gerichte aanpak van antisociaal gedrag: tegengaan van wangedrag (zoals vervuiling en beschadiging van omgeving, verkeerswangedrag, intimidatie, geluids-overlast) draagt bij aan minder onveiligheidsgevoelens;

- stimuleren van sociale cohesie en zelfredzaamheid: actieve betrokkenheid van wijkbewoners op elkaar en bescherming van eigen lijf en goed leiden tot minder criminaliteit en onveiligheidsgevoelens;
- bevorderen van integrale samenwerkingsverbanden: criminaliteit kan worden gereduceerd door samenwerking en informatie-uitwisseling met en tussen lokale overheden en andere partijen.

Kortom, het gaat er om, gemeentelijk én regionaal, geïntegreerd veiligheidsbeleid tot stand te brengen dat uitmondt in een daadwerkelijke aanpak van ‘hotspots’ en ‘hotshots’ (risicjongeren), op ‘hottimes’ en op ‘straatniveau’.¹ Het recente initiatief van de ‘Stichting Aanpak Overlast Amsterdam’ in het stadsdeel Slotervaart is een goed voorbeeld van hoe deze bevindingen in praktijk kunnen worden gebracht en op welke manier lik-op-stuk beleid kan worden geoperationaliseerd in de ketenaanpak van overlastgevende jongeren.

Hoewel de betrokken partijen in de regio Noord- en Midden-Limburg de ‘sense of urgency’ ervaren om samen te werken aan het beperken van overlast en criminaliteit door jongerengroepen, blijkt toch vaak spanning te zitten in de verhoudingen tussen partijen die betrokken zijn bij het handhaven en verbeteren van de openbare orde, de veiligheid, de leefbaarheid en het jongerenbeleid. De verschillende partijen dragen elk eigen verantwoordelijkheden, maar dikwijls ontbreekt het aan samenhang in de gezamenlijke beleidsuitvoering.

Kenmerkend voor gemeenten is dat zij zelf slechts beschikken over een deel van het instrumentarium om in te grijpen in feitelijk onveilige situaties en waargenomen problemen, zoals Michel Dückers constateerde in *Gemeentelijke veiligheidszorg naar beste vermogen* (SMVP: Dordrecht 2005). Te denken valt aan het toepassen van bestuurlijke maatregelen, het verstrekken van vergunningen of subsidies, of het actieve beheer van de openbare ruimte. Niet al deze instrumenten worden optimaal ingezet. Daarnaast hebben gemeenten beperkt mogelijkheden om de andere organisaties die verantwoordelijkheid dragen voor het versterken van veiligheid en leefbaarheid aan te sturen. De gemeente heeft geen zeggenschap over het openbaar ministerie en evenmin over de rechtelijke macht. Dat geldt tevens voor de raad voor de kindbescherming of de justitiële jongereninrichtingen die onder de rijksoverheid vallen. Bij de reclassering bij slachtofferhulp en bij HALT is sprake van een subsidierelatie met de rijksoverheid, hoewel ook gemeenten financieel bijdragen aan HALT. Scholen zijn eveneens ‘uneasy allies’ voor gemeenten. Het organiserende vermogen van gemeenten, kortom, bestrijkt deels een domein dat wel tot haar verantwoordelijkheid behoort, maar feitelijk buiten haar invloedssfeer ligt. Desondanks kunnen gemeenten – binnen hun invloedssfeer – wel degelijk een substantiële inhoudelijke en sturende rol vormgeven op het terrein van leerplicht, jongerenwerk, welzijnswerk, algemeen maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, verslavingszorg en maatschappelijke opvang.

---

¹ H. Moors (e.a.), ‘Lastpakken in groepsverband’, *Secondant* 19,2(2005).

Onderzoek naar extreem gedrag van jongeren in Noord- en Midden-Limburg

Het onderzoek waar deze studie verslag van doet, sluit aan bij het streven van vrijwel alle gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg om de aanpak van extreem gedrag van jongeren in groepsverband te verbeteren. Het Dagelijks Bestuur van de politie regio Limburg-Noord heeft IVA Beleidsonderzoek en Advies, een onafhankelijk sociaal-wetenschappelijk onderzoeksinstituut, verbonden aan de Universiteit van Tilburg, de opdracht gegeven om:

- inzicht te geven in de *omvang en aard* van jongerengroepen in de regio Noord- en Midden-Limburg;
- inzicht te geven in de aard en achtergronden van *extreem gedrag* van die jongerengroepen. Extreem gedrag definiëren we als de uitkomst van een gelaagd en dynamisch proces waarbij individuele jongeren zich in groepsverband profileren. In dit proces nemen jongeren afstand van wat de communis opinio als normaal en betamelijk, als democratische of rechtsstatelijke grenzen beschouwt. Het overschrijden van deze scheidslijnen leidt tot polarisatie ('wij versus zij') en radicalisering.² Dit extreme gedrag kan gericht zijn op specifieke 'zij-groepen', bijvoorbeeld in het geval van etnische of culturele spanningen tussen jongeren, maar ook op niet-gespecificeerde groepen buurt- of wijkbewoners, zoals in het geval van jongerengroepen die op bepaalde locaties extreme overlast veroorzaken in de ogen van omwonende burgers.

Het doel van het onderzoek is te komen tot een beargumenteerd oordeel of die jongerengroepen extreem gedrag, dat wil zeggen: polariserend dan wel radicaliserend gedrag vertonen, dat een bedreiging zou kunnen vormen voor de openbare orde en veiligheid van en de leefbaarheid in gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg.

Dat oordeel dient vervolgens bruikbaar te zijn om:

- een aanzet te formuleren voor een *systematische aanpak* om de partijen die het jongerenbeleid op lokaal en regionaal niveau uitvoeren te ondersteunen bij het vormgeven van effectieve interacties om de dreiging van polarisatie of radicalisering van jongerengroepen te voorkomen, dan wel te bestrijden.

---

² Radicalisering is in deze studie gedefinieerd als een proces van vervreemding en verwijdering van de gevestigde samenleving en haar stelsel van normen en waarden (delegitimering). Dat proces ondergaat sterke invloed van de sociaal-economische en etnische of culturele positie van degene die radicaliseert. Radicalisering is een langdurig proces, omdat alle banden met de gevestigde samenleving moeten worden afgebroken. Het is een proces dat zich op verschillende niveaus tegelijk voltrekt: individueel, in groepen, of generaties. Radicalisering is ook een veelvormig proces met politieke, culturele, levensbeschouwelijke of religieuze en sociale dimensies.

Aanleiding voor het onderzoek

Eind 2004 werd een aantal gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg geconfronteerd met ernstige incidenten. Er was sprake van etnisch geladen spanningen en polarisatie tussen jongerengroepen. In de media is daar veel aandacht voor geweest. Regionale en landelijke dagbladen schreven eind 2004 en begin 2005 artikelen over racisme en groepen ‘Lonsdalers’ in Limburgse gemeenten. Ook op televisie zijn die spanningen tussen jongerengroepen in Noord- en Midden-Limburg aan de orde gesteld. De aandacht richtte zich – mede door landelijke ontwikkelingen – vooral op groepen jongeren uit de hardcorescene: ‘Lonsdalers’ die zich racistisch zouden uitlaten en zich agressief zouden opstellen jegens allochtonen in het algemeen en jongeren van Marokkaanse of Turkse afkomst (al dan niet in groepsverband) in het bijzonder.

Uit wetenschappelijk onderzoek en uit onderzoek van de politie en de Algemene Inlichtingen en Veiligheids Dienst (AIVD) blijkt dat enige overlap bestaat tussen ‘Lonsdalers’ en groeperingen met een extreemrechtse ideologische signatuur, maar beide groepen vallen niet samen. Bovendien blijken maar weinig jongeren in formele zin tot extreem-rechtse politieke organisaties te behoren. Bij de vier extreemrechtse politieke partijen (Nederlandse Volks-Unie, Nieuwe Nationale Partij, Nationale Alliantie, Nieuw Rechts) viel eind 2004 en begin 2005 inderdaad een intensivering van anti-islamitische uitingen waar te nemen. Drie van de vier partijen – de NNP is minuscuul klein geworden – konden nieuwe leden werven. Deze aanwas is bescheiden te noemen. In electoraal opzicht bleef Nieuw Rechts vrijwel onzichtbaar. Extreemrechtse politieke partijen namen afstand van racistische gewelddadigheden. Vroegtijdige en ondubbelzinnige distantie van geweld was vooral waarneembaar bij Nieuw Rechts, al zijn er op hun webforum wel krasse uitlatingen gedoogd. Van de extreemrechtse partijen heeft de Nationale Alliantie zich het minst gedistantieerd van racistische geweldpleging. Daarentegen toonden extreemrechtse webfora die niet aan partijen zijn gebonden, zoals Holland-Hardcore, Stormfront.org en Polinco, een grimmig beeld. Jongeren lieten zich in niet mis te verstane bewoordingen uit over hun afkeer van buitenlanders. Een pendant hiervan vormden websites als www.marokko.nl, www.maroc.nl, www.jihadwatch.org, of www.elqalem.nl waar islamitische jongeren scherp afstand namen van de Nederlandse samenleving, de democratie en de rechtsstaat.

Ruim voor de incidenten van eind 2004 was al het initiatief genomen om etnisch en/of cultureel geladen extreem gedrag van jongerengroepen in kaart te brengen. Het onderzoeksteam ‘Hardcore’ van het politiekorps Limburg-Noord presenteerde in juli 2004 de resultaten van onderzoek in het politiedistrict Venlo naar jongeren die Lonsdale-kleding dragen. Daarnaast deden de AIVD en de Regionale Inlichtingen Dienst van het politiekorps Limburg-Noord in 2005 onderzoek naar rechts- en links-extremisme, alsmede naar islamitisch radicalisme. Najaar 2005 nam de politie vervolgens het initiatief om jongerengroepen in kaart te brengen

op basis van de zogenaamde *shortlistmethodiek*.³ Aan de hand van deze beschrijvingsmethodiek is in december 2005 en in april 2006 in de rapportages 'Jeugdgroepen in beeld' verslag gedaan van het aantal jongerengroepen en de mate waarin deze groepen 'aanvaardbaar', 'hinderlijk', 'overlastgevend', of 'crimineel' gedrag vertoonden. De opbrengst van deze analyses is een momentopname van de situatie, bezien door de bril van de politie. Ze geven een beeld van het *gedrag van jongerengroepen*. De gehanteerde methodiek maakte het *gedrag in jongerengroepen* echter niet of nauwelijks zichtbaar. Wat gebeurt er in zo'n groep dat maakt dat het soms mis gaat en gedrag extreem wordt en tot polarisatie of radicalisering leidt?

Gemeenten, politie en openbaar ministerie achtten het daarom wenselijk om – ter aanvulling op en verdieping van 'Jeugdgroepen in beeld' – een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren dat zich vanuit cultuursociologisch perspectief concentreert op de belangrijkste actuele verschijningsvormen van extreem gedrag, de jongerengroepen waarin dat gedrag vorm krijgt en de jongerenculturen die hiervoor een voedingsbodem bieden.

De opzet van het onderzoek

De gegevens waarop deze studie is gebaseerd, zijn in een aantal stappen verzameld. Die stappen zijn hierna beknopt weergegeven.

Consultatie jongerenwerkers

In eerste instantie is de inventarisatie van jongerengroepen die de politie had gemaakt ('Jeugdgroepen in Beeld') bestudeerd en per gemeente via de welzijnsorganisaties in die gemeente voorgelegd aan de jongerenwerkers in de wijken waar de jongerengroepen zich ophouden. De jongerenwerkers is vervolgens gevraagd: (i) welke groep(en) zij herkennen uit hun werkpraktijk en waar zij mogelijk aanvullingen zien; en (ii) om van elke groep aan te geven of deze zich extreem positioneert ten opzichte van andere groepen (en zo ja, ten opzichte van welke groep). Het voorleggen van de groepsgegevens en bijbehorende vragen is schriftelijk gebeurd.

Prioritering en selectie jongerengroepen

Het doel van deze eerste stap was het maken van een representatieve en betrouwbare selectie van jongerengroepen waar het onderzoek zich in het bijzonder op zou gaan richten. Dat was nodig omdat een diepte-analyse van alle zeventig groepen die de politie heeft geïnventariseerd niet uitvoerbaar bleek. Uiteindelijk is gekozen om jongerengroepen onder de loep te nemen in Susteren (gemeente Echt-Susteren), Panningen (gemeente Helden), Reuver (gemeente Beesel), Swalmen (gemeente Swalmen⁴), Venlo-Blerick (gemeente Venlo) en in de gemeenten Roermond, Venray en Weert.

---

³ Ferwerda, H. en A. Kloosterman, *Jeugdgroepen in beeld: Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlistmethodiek* (Uitgeverij Kerckebosch: Zeist 2004).

⁴ Sinds 1 januari 2007 gemeente Roermond.

Deze selectie was gebaseerd op een aantal overwegingen. Met het oog op de representativiteit van het onderzoek is gestreefd naar spreiding over de regio, waarbij bovendien zowel groepen in een stedelijke context als in een landelijke omgeving zijn gekozen. Er is tevens gekeken naar bestuurlijk en ambtelijk draagvlak voor het onderzoek, alsmede voor de verfijning van de aanpak van risicojongeren. Verder zijn jongerengroepen geselecteerd die in 'Jeugd in beeld' waren gecategoriseerd als 'hinderlijk', 'overlastgevend' en 'crimineel' en door de geconsulteerde professionals als zodanig werden herkend. Voorts is er voor gekozen om alleen groepen te volgen die zichtbaar en actief zijn in de openbare ruimte. Jongerengroepen die zich overwegend in een 'keet' ophouden, zijn geen onderwerp van onderzoek geweest. Een laatste overweging bij de keuze was een representatieve verdeling tussen autochtone, allochtone en gemengde jongerengroepen. Overigens hadden alle jongeren – voor zover we in het onderzoek hebben kunnen vaststellen – de Nederlandse nationaliteit.

De selectie was daarnaast ook ingegeven door het benadrukken van bepaalde typen extreem gedrag die expliciet aandacht verdienen. Extreem gedrag van jongeren uit zich immers in velerlei vormen. In het onderzoek is in het bijzonder gelet op extreem gedrag dat (i) etnisch en/of cultureel, dan wel (ii) politiek-ideologisch geladen is; op (iii) extreem gedrag dat tot uitdrukking komt in de verhouding tussen jongens en meisjes (seksespecifiek); op (iv) extreem gedrag dat zich uit in het verheerlijken en uitdragen van criminele activiteiten als deel van de groepsidentiteit.

Ten slotte is bij de selectie van jongerengroepen rekening gehouden met vier, onderling overlappende en elkaar conditionerende thema's. Het eerste thema is 'etniciteit en cultuur'. Waarin verschillen de waardepatronen en het proces van zelflegitimering van religieuze en niet-religieuze moslimjongeren? En hoe zit dat tussen moslimjongeren en niet-moslims? Functioneren etnisch of cultureel heterogene groepen anders dan etnisch of cultureel homogene groepen? Het tweede thema is 'groepsidentiteit'. Wat is eigenlijk een jongerengroep? Wat maakt een groep een groep? Hoe onderscheiden groepen zich ten opzichte van elkaar? Het derde thema is 'groepsstructuur'. Welke kenmerken hebben jongerengroepen? Welke ontwikkelingen doen zich voor in de aard en structuur van jongerengroepen? Waarin verschillen stedelijke groepen van groepen op het platteland? En hoe functioneert en communiceert een groep? Het vierde thema is 'zelfnormering en normativiteit'. Welke grenzen hanteren jongeren? Wanneer vinden zij zelf dat ze over de schreef gaan? En met welke maatschappelijke normen weten zij zich eigenlijk geconfronteerd?

Groeps gesprekken met professionals

Vervolgens zijn elf groeps gesprekken gehouden met in totaal 29 professionals (politie en jongerenwerkers) die in de praktijk werken met de jongerengroepen die in het onderhavige onderzoek centraal staan. Tijdens deze gesprekken is getracht te inventariseren welke individuele jongeren tot de betreffende groep gerekend kunnen worden en welk beeld er bestaat van de onderlinge verhoudingen in de groep en de denkbeelden van jongeren in de groep. Daarnaast is geprobeerd om zoveel

mogelijk informatie bijeen te brengen over individuele factoren zoals schoolprestaties en verslavingsaspecten, over gezinsfactoren zoals (crimineel) gedrag van ouders en stressvolle gebeurtenissen, alsmede over omgevingsfactoren zoals sociaal-economische status van en sociale cohesie in de buurt waar betreffende jongerengroep actief is. Later in het onderzoek, tijdens het veldwerk, zijn de meeste professionals opnieuw benaderd om aanvullende informatie te verstrekken.

Check politieregistratie

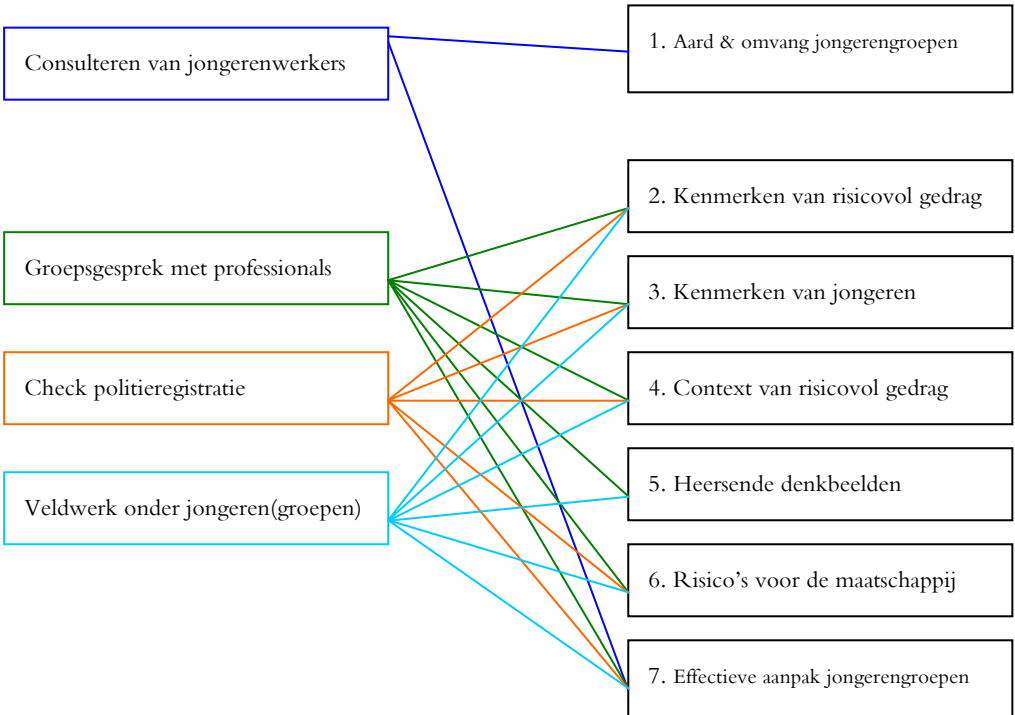
De volgende stap was dat de ‘zachte’ informatie van professionals geconfronteerd werd met de ‘harde’ informatie uit de registratiesystemen van de politie. Het doel hiervan was inzicht te verwerven in de aard van het risicovolle gedrag van jongeren in groepsverband en de context waarin dit gedrag zich voordoet.

Veldwerk: gesprekken met jongeren

De kern van het onderzoek vormde het veldwerk onder jongeren die tot een van de geselecteerde groepen behoren. Uitgangspunt van het onderzoek was namelijk om jongerengroepen niet alleen van buitenaf te benaderen, maar die jongeren ook van binnenuit te observeren, op hun eigen locaties met ze te spreken (zowel aangekondigd als op onverwachte momenten) en ze een stem te geven. De omvang waarin dat is gebeurd, geeft dit onderzoek in Nederland een bijzondere status. In totaal is met ongeveer 180 jongeren gesproken, met sommigen vaker en meer diepgaand dan met anderen. Tijdens het veldwerk zijn de onderzoekers op formele (JOP / JIP) en informele hangplekken geweest, hebben ze jeugdcentra en moskeeën bezocht en, nadat in zekere mate vertrouwen was opgebouwd, de straten afgeschuimd op uitgaansavonden en -nachten. De gesprekken met de jongeren zijn soms individueel gevoerd, soms in de context van de groep, aan de hand van een topiclijst. Tijdens het veldwerk is trouwens ook gesproken met tientallen medewerkers van politie, jongerenwerkers en – tijdens spontane ontmoetingen – met buurtbewoners en ondernemers in de buurt waar jongerengroepen zich ophielden. Direct na afloop van de gespreksessies is verslag gelegd, waarbij heel precies observaties door de onderzoeker, vragen van de onderzoeker, uitspraken van de jongeren en interpretaties van de onderzoeker zijn onderscheiden. Dit type kwalitatief onderzoek is het best te omschrijven als etnografisch onderzoek.. Schematisch is het verband tussen de wijze van informatieverzameling en het beantwoorden van de onderzoeksvragen als volgt weer te geven:

Onderzoeksstap

Onderzoeksvragen

Privacy

IVA Beleidsonderzoek en Advies is een onafhankelijk sociaal-wetenschappelijk onderzoeksinstituut, verbonden aan de Universiteit van Tilburg en is aangesloten bij de Vereniging van Beleidsonderzoek (VBO). Deze landelijke branchevereniging hanteert een privacygedragscode voor onderzoek en statistiek die op 18 februari 2004 is goedgekeurd door het College Bescherming Persoonsgegevens. De privacy van alle personen die in het kader van onderhavig onderzoek zijn geraadpleegd, is op grond van deze gedragscode gewaarborgd. De auteur van deze studie heeft er zo goed als mogelijk voor zorg gedragen dat uitspraken niet herleid kunnen worden naar een individu en/of natuurlijke rechtspersoon.

Ten geleide

Deze studie vormt de weerslag van het hiervoor beschreven onderzoek naar extreem gedrag van jongerengroepen in de regio Noord- en Midden-Limburg. Het betreft een beknopte weergave van de knelpunten die zich voordoen bij en tussen de partijen die betrokken zijn bij de beleidsontwikkeling en -uitvoering op het snijvlak van openbare orde, veiligheid, leefbaarheid en jongerenbeleid (hoofdstuk 2). Daarnaast biedt deze studie een empirische beschrijving en analyse van extreem gedrag van jongerengroepen dat aanleiding vormt of zou kunnen gaan vormen voor polarisering en/of radicalisering (hoofdstuk 3). De conclusies die op basis van het onderzoeksmateriaal kunnen worden getrokken (hoofdstuk 4), zijn bedoeld als handreiking aan voornoemde partijen en vinden hopelijk hun weg naar zowel de beleidsmakers, als de uitvoerders van dat beleid in de frontlijn. Hoewel het niet aan de onderzoeker is om zich op de stoel van de beleidsmaker te posteren, eindigt deze studie toch met aanbevelingen ter verbetering of verfijning van de aanpak van risicjongeren die in groepsverband ernstige overlast veroorzaken, criminele activiteiten ontplooiën, of anderszins de openbare orde, de veiligheid en de leefbaarheid zouden kunnen verstoren (hoofdstuk 5).

Het onderzoek is uitgevoerd conform de gangbare wetenschappelijke criteria en normen. De weergave hiervan is echter zoveel mogelijk ontdaan van ballast in de vorm van literatuuranalyses, theoretische beschouwingen en annotatie. De inzet is om helder en beknopt verslag te antwoorden op de vraag of, en zo ja: in welke mate gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg te kampen hebben met extreem gedrag van jongerengroepen dat kan leiden tot onwenselijke polarisatie en/of radicalisering van verhoudingen tussen jongerengroepen, dan wel tussen jongerengroepen en hun directe maatschappelijke omgeving.

Hoofdstuk 2

‘Er valt geen land mee te bezeilen’

Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over een zeker gevoel van relatief onvermogen. Het gemeentelijke jongerenbeleid en alle professionals die in de frontlijn dat beleid uitvoeren, worstelen met de vraag of hun interventies doeltreffend zijn. In welke mate kunnen zij uitwassen van gedrag voorkomen, jongeren én burgers beschermen – tegen elkaar en tegen zichzelf? En binnen welke randvoorwaarden kan dat op doelmatige wijze?

De volgende paragrafen schetsen beknopt: (i) de beeldvorming van het extreme gedrag van jongeren; (ii) de manier waarop gemeentebesturen zich hebben opgesteld bij confrontaties met extreem, soms polariserend en radicaal gedrag van jongerengroepen; en (iii) de manier waarop gemeenten en professionals daar greep op proberen te houden.

Onbegrip en onbehagen: beeldvorming van radicaal en extreem gedrag

De dagbladen, zowel in Limburg als daarbuiten, hebben ruim aandacht voor probleemjongeren. Uit een analyse van de geschreven pers in het jaar 2006, gebaseerd op ‘de knipselkrant’ van het regionale politiekorps, komt naar voren dat vrijwel alle berichtgeving over ‘randgroepjongeren’, ‘hangjongeren’, ‘probleemjeugd’, ‘reljeugd’, of welke naam ook aan jongeren met problemen wordt gegeven, onbegrip ademt en soms zelfs berusting. Volgens de kranten weten gemeenten, politie en jongerenwerk niet hoe de jongeren aan te spreken. Men heeft geen idee welke aanpak effectief is en hoe die aanpak gerealiseerd zou moeten worden. Illustratief is een artikel naar aanleiding van de arrestatie en vervolging van 19 verdachten die in 2005 in een kerngroep met enkele satellieten van wisselende samenstelling in en om Roermond betrokken waren bij tientallen inbraken, brandstichtingen, vernielingen en diefstallen van auto's, fietsen en scooters. Op zoek naar een verklaring voor zoveel geconcentreerde criminaliteit citeert de journalist een woordvoerder van de politie die de daders typeert als ‘randgroepjongeren met problemen thuis en op school’. Einde van het artikel. Alsof hiermee eigenlijk alles wel is gezegd – niet enkel volgens de politiewoordvoerder, maar ook volgens die journalist.

Onderzoeksjournalisten hebben het afgelopen jaar – ook in boekvorm – enkele diepgravende studies geschreven over etnisch, cultureel en/of ideologisch geladen extreem gedrag van jongeren. Als het gaat om het in beeld brengen van processen van radicalisering, de uitingsvormen en achtergronden daarvan, heeft de onderzoeksjournalistiek op het ogenblik een interessanter palet dan de wetenschap. Een

fraaie achtergrondanalyse van het isolement waarin, het onbegrip en de angst waarmee allochtone ouders leven die hun kinderen in moeilijke buurten zien opgroeien, biedt het boek *Onzichtbare ouders. De buurt van Mohammed B.* (2005) van Vrij Nederland-journaliste Margalith Kleijwegt. NOVA-journalist Siem Eikelenboom kwam in 2004 al met het boek *Jihad in de polder* en binnenkort verschijnt zijn studie *De jacht op de leeuwen van Tawhied. Terrorisme in Nederland* (2007). Beide boeken concentreren zich op een kleine groep van extreem gewelddadige jonge moslims. Dat is eveneens de focus van het luchtig geschreven verslag van de zoektocht van Nieuwe Revu-journalistes Sanne Groot Koerkamp en Marije Veerman in *Het slapende leger. Een zoektocht naar jonge jihad-sympathisanten in Nederland* (2006), waarin ruim aandacht is voor Marokkaanse sites op het internet – een onderwerp waarover ook de Amsterdamse (internet-)socioloog Albert Benschop behartenswaardige zaken heeft geschreven. Zeer recentelijk verscheen van de hand van twee journalistes van *De Volkskrant*: Janny Groen en Annieke Kranenberg het gedegen en mooie boek *Strijders van Allah. Radicale moslima's en het Hofstadnetwerk* (2006). Over jongeren met extreemrechtse sympathieën schreef Trouw-journaliste Maaïke Homan *Generatie Lonsdale. Extreem rechtse jongeren in Nederland na Fortuyn en Van Gogh* (2006). Hierin presenteert zij interessante empirische gegevens, maar er ligt weinig accent op het duiden en verklaren van het gedrag dat zij beschrijft.

De wetenschappelijke oogst van 2006 is omvangrijk. Er is internationaal en in Nederland veel geschreven over extremisme en radicalisme – en dan vooral over de manier waarop beide fenomenen geconceptualiseerd en onderzoekbaar gemaakt kunnen worden. Opvallend is echter hoe weinig onderzoek er voorhanden is over jongeren en radicalisering: over de betekenis van leeftijd en generaties in het proces van radicaliseren, hoewel de samenhang tussen leeftijd, extreem gedrag en radicalisering al sinds jaar en dag een klassiek topos is in de onderzoeksliteratuur. Ook het boeiende en grondleggende boek van Frank Buijs, Froukje Demant en Atef Hamdy: *Strijders van eigen bodem. Radicale en democratische moslims in Nederland* (2006), waarin een uitstekende analyse wordt gemaakt van het actuele islamitische fundamentalisme, kan die leemte niet vullen. In opdracht van de gemeente Amsterdam verscheen voorts het onderzoeksrapport *Processen van radicalisering. Waarom sommige Amsterdamse moslims radicaal worden* (2006) van de hand van Marieke Slootman en Jean Tillie. Het rapport presenteert diverse belangwekkende bevindingen, maar in tegenstelling tot wat de titel suggereert, wordt het proces van radicalisering als zodanig niet in kaart gebracht. Daarnaast is een aantal wetenschappelijke studies verschenen die voor een breed publiek het fenomeen radicalisme in kaart brengt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de recent verschenen bundel *Hedendaags radicalisme. Verklaringen en aanpak* (2006), onder redactie van Sadik Harchaoui, voorzitter van de Raad van Bestuur van Forum: Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling, of voor de *Monitor Racisme en Extremisme. Zevende rapportage* (2006), onder redactie van Jaap van Donselaar en Peter Rodrigues. Behalve een analyse van racistisch en extreemrechts geweld in 2005 door Willem Wagenaar en Jaap van Donselaar (op basis van de racismemonitor), bevat deze periodieke studie ook een aantal interessante opstellen, zoals de goed gedocumenteerde, verkennende studie van de Utrechtse criminoloog Frank Bovenkerk naar het fenomeen ‘islamofobie’ in Nederland.

Het is goed om in deze opsomming ook te wijzen op twee boeken die op het punt van verschijnen staan. Anton van Wijk en Eric Bervoets, werkzaam bij de onderzoeksgroep van de Politieacademie, deden in 2006 een vergelijkend onderzoek naar 'Lonsdale' en 'extreem rechts' in drie regio's: Zoetermeer, Aalsmeer en Venray.⁵ Bervoets promoveerde in november 2006 op de studie *Tussen respect en doorpakken: de politieke aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam* (2006). Intussen is er op internet en in de pers al de nodige animositeit over de conclusie van de auteur dat jongerenwerkers, jeugdhulpverleners en vooral politie minder zouden moeten investeren in repressie dan in preventieve wijkprogramma's. Er is sprake van 'doelgroepmoedigheid', constateert Bervoets, van een zekere moedeloosheid op de werkvloer: er valt met overlastgevend Marokkaanse jongeren geen land te bezeilen. Repressief optreden werkt op de korte termijn, maar leidt op langere duur tot scherpe reacties en onthechting tussen buurtbewoners, zelforganisaties enerzijds, politie en jongerenwerk anderzijds. Dat acht Bervoets een onwenselijke situatie. Hij constateert en schetst de spagaat tussen repressieve actie om rust te brengen op overlastlocaties en lange termijn investeringen van alle 'veiligheidspartners' tezamen in wijkgerichte preventie. Zijn beredeneerde voorkeur voor inzet op laatstgenoemde lijn is hem in de pers en op internet niet in dank afgenomen. 'Leve de harde aanpak!' luidt allerwegen het devies.

Hebben gemeenten een probleem?

Gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg die zich geconfronteerd weten met (extreem) overlastgevend gedrag van jongeren, of met extreem gedrag dat zich polariserend of radicaal uit, hebben daar uiteenlopend op gereageerd. Sommige gemeenten zoals Swalmen of Roermond, zo is uit het onderzoek gebleken, hebben zich terughoudend opgesteld. Problemen met 'overlastgevend' of 'criminele' groepen werden bij politie en justitie neergelegd. De gemeente als zodanig stelde zich niet expliciet als probleemeigenaar op. Soms was, althans in onze waarneming, zelfs sprake van een zekere mate van bestuurlijke ontkenning van het bestaan van problemen als excessief drugsgebruik, racistische uitlatingen en etnisch geladen spanningen tussen jongeren.

Andere gemeenten traden wel naar buiten. Dat was bijvoorbeeld het geval in Helden en Venray, naar aanleiding van de concrete incidenten eind 2004 en begin 2005 (waaraan overigens in beide gemeenten een reeks van minder ernstige incidenten vooraf was gegaan). Beide gemeenten volgden in hun communicatie met burgers een andere lijn.

In Helden is onmiddellijk na het incident van de moskeebrand het gesprek aangegaan met allerlei groepen burgers, inclusief de Marokkaanse en Turkse gemeenschappen en jongeren in het uitgaanscircuit. Uitgangspunt was het tegengaan van

---

⁵ De auteur van onderhavige studie heeft contact gehad met Van Wijk en Bervoets over hun onderzoek, omdat de casus Venray in beide onderzoeken aan de orde is, maar er zijn geen gegevens uitgewisseld.

escalatie en voeling houden met de inwoners van de gemeente. De burgemeester heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. Bovendien is de gevolgde aanpak in Helden onderwerp geweest van een onafhankelijke evaluatie: *Moskeebrand in Helden. Evaluatie van de aanpak en lessen voor de toekomst* (Forum: Utrecht 2005). In de regio bestaat waardering voor de strategie die destijds is gevolgd, niet alleen onder gemeentelijke bestuurders, politie en jongerenwerkers, maar ook, zo is tijdens het onderzoek gebleken, onder jongeren zelf.

In Venray hebben de incidenten van eind 2004 en begin 2005 diepe sporen getrokken. Bestuurlijk is daar op gereageerd, bijvoorbeeld met de benoeming van een wethouder op de portefeuille leefbaarheid en met een herijking van het jongerenbeleid. Op de manier waarop met name de burgemeester heeft geopereerd tijdens en na die incidenten bestaat kritiek. De burgemeester van Venray heeft zich geregeld in de lokale, regionale en landelijke pers geroerd en benadrukte de spanningen tussen autochtone en allochtone jongerengroepen en de aanwezigheid van extreemrechtse tendensen onder jongeren. Volgens professionals binnen de politie en het jongerenwerk, zowel in Venray als daarbuiten, heeft de gemeente – in de persoon van de burgemeester – zodoende de zaak op scherp gesteld. Hij heeft zowel de gemeente als de jongeren die er wonen een slechte naam gegeven, omdat in landelijke kranten en weekbladen Venray het stigma van ‘Lonsdale-gemeente’ kreeg. Ook de gemeente Venray heeft na de incidenten geïnvesteerd in de dialoog met jongeren, hun ouders en vertegenwoordigers van minderhedenorganisaties. Deze inzet op communicatie is echter, zoals in het onderzoek naar voren is gekomen, bij veel jongeren niet ‘aangekomen’. Een onafhankelijke evaluatie van de wijze waarop in Venray met de incidenten is omgegaan, is niet uitgevoerd. Of een interne evaluatie heeft plaatsgevonden, is ons niet bekend. Wel heeft de burgemeester van Venray zich van meet af aan hard gemaakt voor een onafhankelijk regionaal onderzoek naar extreem gedrag van jongeren dat tot polarisatie en radicalisering zou kunnen leiden.

Veel Venrayse jongeren, met name uit de hardcorescene, gaven tijdens het veldwerk aan last te hebben van de manier waarop de gemeente opereert. Ze beschouwen de gemeente als niet benaderbaar, vinden er geen luisterend oor. De ervaring is dat er meer over hen gesproken wordt dan met hen. De lokale jongerenwerkorganisatie Synthese bereikt hen niet. De gespecialiseerde jongerenwerkers die werden ingeleend vanuit welzijnsorganisatie Wel.Kom (Venlo) vonden, volgens de geraadpleegde jongeren, meer en betere aansluiting, zowel bij de allochtone als bij de autochtone jongeren. Maar hun contract is per 31 december 2006 na twee jaar beëindigd. De gemeente Venray heeft intussen geïnvesteerd in een nieuw jongeren centrum waarin de Stichting V.Kick een rol gaat spelen.

De drie verschillende opstellingen van gemeenten die hierboven zijn geschetst: negatie, pacificatie en polarisatie, hebben niet alleen te maken met de manier waarop een gemeente problemen met jongerengroepen naar buiten brengt. Ze houden ook verband met de manier waarop die problemen door betrokken partijen binnen de gemeente worden gepercipieerd.

In dit opzicht is in Venray sprake van een bijzondere en complexe situatie. Ten tijde van de incidenten, waar niet (zoals bijvoorbeeld in Helden het geval was) alleen jongeren uit de eigen gemeente bij betrokken waren, maar ook jongeren uit verschillende andere delen van Nederland, verkeerde het gemeentebestuur al jaren in een slepend conflict met het OJC Dingus. In de beleving van het gemeentebestuur en de lokale welzijnsorganisatie Synthese zou OJC Dingus een plaats zijn geweest waar jongeren met extreemrechtse opvattingen (vanuit Venray en daarbuiten) elkaar troffen, waar mogelijk extreemrechtse partijformaties als de Nederlandse Volksunie (NVU) invloed zouden hebben. Bovendien zou OJC Dingus zich in toenemende mate hebben onttrokken aan de invloed van de gemeente en zich te exclusief hebben geconcentreerd op jongeren in de metal- en de hardcorescene die slechts ten dele uit Venray afkomstig waren. Allochtone jongeren zouden te weinig worden bereikt. In 2005 heeft de gemeenteraad om voornoemde redenen politieke verantwoordelijkheid genomen. OJC Dingus is op last van de gemeente gesloten, maar het conflict duurt voort, althans in de optiek van de voorzitter van de Stichting Dingus en zijn achterban. Voor de verantwoordelijke bestuurders is de kwestie intussen een gesloten boek en is het Venrayse jongerenwerk een nieuwe fase ingegaan.

De organisatie van het jongerenbeleid in Venray lijkt echter nog steeds moeizaam te verlopen. In het onderzoek is geconstateerd dat de beeldvorming van het gemeentebestuur niet overeenkomt met de beeldvorming van vertegenwoordigers van het jongerenwerk. Waar de gemeente geen afstand lijkt te hebben genomen van het beeld dat in de Venrayse hardcorescene op aanzienlijke schaal sprake is van extreemrechtse sympathieën en wijst op het voortbestaan van latente, etnisch en/of cultureel geladen radicalisering, komt vanuit de geconsulteerde jongerenwerkers en de politie vooral het beeld naar voren van in de steek gelaten, protesterende jongeren. Tijdens het veldwerk zijn overigens geen aanwijzingen gevonden die aanleiding geven om deze beeldvorming bij te stellen (zie hoofdstuk 3). Er is een aantal welzijnsorganisaties actief: de relatief nieuwe Stichting V-Kick (die in onze waarneming vanuit het veldwerk nog weinig draagvlak lijkt te hebben onder Venrayse jongeren), het reguliere jongerenwerk van Synthese en tot voor kort Wel.Kom. De Stichting Dingus heeft nog steeds een aanzienlijke achterban onder de Venrayse jongeren en zegt stappen te ondernemen om een nieuw jongerencentrum op te bouwen ten behoeve van de jongeren waarvoor – naar hun zeggen – nog steeds niets is geregeld. Het is volgens ons duidelijk dat de jarenlange strijd en de gemankeerde communicatie tussen Dingus en de gemeente een zware wissel heeft getrokken, niet alleen op het gemeentelijke jongerenbeleid, maar ook en vooral op de jongeren in Venray zelf. Sommige jongeren zijn zich zeer bewust, zo bleek tijdens het veldwerk, dat zij inzet zijn geworden van een conflict dat in feite over hun ruggen is en wordt uitgevochten.

Behalve in Venray is ook in Swalmen en Roermond tijdens het veldwerk incongruentie aangetroffen tussen de beeldvorming van professionals enerzijds en gemeentebestuur anderzijds.

In Swalmen is sprake van een adequate samenwerking tussen gemeente en jongerenwerk. De gemeente is goed op de hoogte van problemen onder en tegenstellingen tussen jongerengroepen, maar wekt tegelijkertijd de indruk de omvang van bepaalde problemen te bagatelliseren, bijvoorbeeld als het om bovenmatig drugs- en vooral alcoholgebruik gaat, of om spanningen tussen overlastgevendende jongerengroepen en omwonenden. De beperkte omvang van het jongerenwerk in relatie tot het aantal jongeren in Swalmen dat aandacht vraagt, lijkt hiervan een gevolg.

In Roermond signaleren opvallend veel professionals vanuit politie en jongerenwerk, alsook buurtbewoners en jongeren, dat het gemeentebestuur niet of nauwelijks stelling inneemt als het gaat om armoede als voedingsbodem voor spanningen tussen bevolkingsgroepen in het algemeen en jongerengroepen in het bijzonder. Zo zou de gemeente, bijvoorbeeld, niet erkennen dat een aantal wijken in de stad tot de armste van Nederland behoren en dat daar ook geregeld huisuitzettingen plaatsvinden. Ontkenning, of althans miskennen van de armoedeproblematiek en de spanningen die daarin hun voedingsbodem vinden, brengt het risico met zich, aldus de respondenten in het onderzoek, dat problemen zich te lang onderhuids blijven ontwikkelen. Een ander gevaar – diverse respondenten hebben daarvan voorbeelden gegeven – is dat de gemeente activiteiten ontplooit in betreffende wijken die nauwelijks draagvlak hebben onder de bewoners en daarom niet effectief zijn. En het mislukken van projecten straalt vervolgens in negatieve zin af op de wijk en zijn bewoners. Een laatste constatering die tijdens het veldwerk is gedaan, is dat een duidelijke, integrale visie op de aanpak van overlast of criminaliteit door jongeren, alsmede de aanpak van polariserend of radicaal gedrag ontbreekt. Er zijn successen geboekt met de methodiek ‘groepen pellen’, maar die situeren zich vooral in de politieke aanpak en justitiële opvolging die daaraan is gegeven. De bredere samenhang tussen veiligheids-, leefbaarheids- en jongerenbeleid binnen de gemeente komt, aldus de respondenten, moeizaam tot stand, omdat men op bestuurlijk niveau en wat de ambtelijke uitvoering betreft te weinig expliciet optreedt en communiceert.

Schoorvoetende gemeenten, weifelende regie

In alle gemeenten die in het onderzoek zijn betrokken, bestaan contacten tussen de gemeente en bewonersorganisaties, allochtone organisaties of religieuze instellingen. Op dit punt is de laatste jaren vooruitgang geboekt. Uit het veldwerk bleek dat die contacten niet heel intensief zijn en – wat belangrijker is – die contacten zijn nauwelijks inhoudelijk van aard, onvoldoende gericht op culturele afstemming: op het binden binnen de groep en verbinden tussen groepen (‘bonding’ en ‘bridging’). Bovendien zijn de contacten niet expliciet gericht op het vergaren en verstrekken van informatie over wat binnen de gemeente als zorgwekkend herkend wordt met betrekking tot ontwikkelingen in de relaties tussen etnische en/of culturele groepen. Ook ontwikkelingen binnen die gemeenschappen blijven goeddeels buiten beeld. Illustratief is het beperkte contact van de gemeente Roermond (in vergelijking met Venlo of Weert) met de Marokkaanse gemeenschap. In Roermond is dat contact sterk bepaald door persoonlijke relaties

tussen bestuurders en vertegenwoordigers van een deel van die gemeenschap. Dit beeld komt althans naar voren uit gesprekken met vertegenwoordigers van politie, welzijnswerk en de Marokkaanse gemeenschap. Overigens gaven vrijwel al deze vertegenwoordigers aan ook zelf nog de nodige stappen te kunnen en moeten zetten om daadwerkelijk een (inter-etnische) dialoog tot stand te brengen. Soms lukt dat, zoals in de wijk rond de Saturnusstraat in Roermond, voorheen een locatie waar veel spanningen met en tussen jongerengroepen aan de orde waren, maar dankzij inspanningen van gemeente, politie, welzijnswerk, woningcorporatie en bewonersvereniging om tot een directe bewonersondersteuning te komen, is de leefbaarheid in de wijk toegenomen.

Naar onze waarneming betreden gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg schoorvoetend het rijk van de burger. In de regel is er beperkt kennis en wordt er weinig profijtelijk gebruik gemaakt van sociale netwerken op wijk- en buurtniveau. Gemeenten plegen bijvoorbeeld weinig inzet op de relatie tussen risicjongeren en hun ouders. Ouders (en ook scholen trouwens) zijn opmerkelijk afwezig in het jongerenbeleid. Een belangrijk deel van de achtergrond waartegen jongerengroepen opereren, blijft hierdoor voor gemeenten een onderbelicht terrein. Hier liggen onmiskenbaar kansen bij het implementeren van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) die per 1 januari 2007 van kracht is geworden. De WMO verplicht gemeenten om samen met burgers tot beleidsvorming te komen en zou ook expliciet moeten worden opgepakt als een instrument om die dialoog te realiseren.

Dat geldt eveneens voor het jongerenbeleid. Het is een vereiste van de WMO dat gemeenten in 2008 een adequaat jongerenbeleid hebben ingericht en hiertoe worden gemeenten geacht jongeren te hebben geconsulteerd. Op het ogenblik betrekken gemeenten jongeren nog te weinig en vaak niet in de volle breedte van de jongerenculturen die in een gemeente bestaan. In het onderzoek zijn bovendien geen voorbeelden naar voren gekomen van projecten met jongeren die expliciet zien op de zogenoemde 'integratieparadox'. Juist de allochtone jongeren die goed geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving, zo blijkt uit diverse wetenschappelijke onderzoeken, zijn dikwijls het meest kritisch op die samenleving en ervaren het sterkst een gevoel van achterstelling. Hier ligt een onderbenut aangrijpingspunt om gevoelens van discriminatie te bestrijden, zelfvictimisering te voorkomen, een geslaagde integratie voorop te stellen en burgerschap ook voor jongeren een begrip met betekenis te maken.

In de praktijk is er in alle gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg sprake van tal van projecten die met meer of minder succes een positieve bijdrage leveren aan het voorkomen of tegengaan van extreem gedrag van jongerengroepen. Dat is een groot goed. Tegelijkertijd moet geconstateerd worden dat het jongerenbeleid in de regel is te kenmerken als beleid zonder heldere focus en met een wildgroei van projectmatige aanpakken. In het onderzoek is geregeld geconstateerd in alle gemeenten dat door jongerenwerkers en door ambtenaren veeleer vanuit 'het project' wordt gedacht, dan vanuit 'het probleem' waarvoor het project een oplossing zou moeten bieden. Opgemerkt is voorts, bijvoorbeeld in Ven-

lo, dat de aansluiting tussen projectmatig georganiseerde activiteiten van het jongerenwerk en de trajectbegeleiding van individuele jongeren niet optimaal verloopt. In dezelfde gemeente is de situatie aangetroffen dat een al te straffe toepassing van regels en richtlijnen de potentieel succesvolle samenwerking tussen het reguliere en het privaat georganiseerde jongerenwerk frustreert. Ook is hier naar voren gekomen dat voor onderzoek en interventieontwikkeling 'geoommerkte projectgeld' besteed moesten worden aan een jongerengroep die goed in kaart is en waar de bedoelde interventie, aldus de betrokkenen, weinig zinvol zou kunnen worden toegepast. Dergelijke voorbeelden wijzen op de behoefte aan een krachtige en herkenbare regie van gemeenten op strategisch, tactisch en operationeel niveau.

Krakende ketens

In het onderzoek zijn tijdens gesprekken met medewerkers van politie, jongerenwerk en gemeenten tal van zaken naar voren gekomen die in de weg staan van een soepele aansluiting binnen en effectieve samenwerking tussen partijen in de ketens die betrokken zijn bij het handhaven en verbeteren van de openbare orde, de veiligheid, de leefbaarheid en het jongerenbeleid. Dat zijn tamelijk universele punten. Ze spelen niet alleen in de gemeenten in het onderhavige onderzoek in meer of mindere mate een rol, maar zijn de afgelopen jaren ook keer op keer in onderzoek en beleidsevaluaties met betrekking tot Nederlandse gemeenten geconstateerd.

Het eerste cluster constatering heeft te maken met het ontbreken van een gezamenlijke visie van de betrokken partijen op de aanpak van bepaalde typen problemen met jongerengroepen. Er is te weinig sprake van een gedeeld inhoudelijk kader, een breed gedragen overtuiging over de effectiviteit van bepaalde actie- en reactierepertoires. Gemeenten treden hierin niet of te weinig richtinggevend op. Men is het doorgaans eens over de inzet van bepaalde methodieken, maar wijst de toepassing daarvan toe aan 'de specialisten'. Vervolgens kunnen twee problematische situaties ontstaan. Ofwel de andere partijen verliezen hun belangstelling, concentreren zich op hun eigen taken, verantwoordelijkheden en verplichtingen. Ofwel de andere partijen komen in een positie van informatieachterstand. Wat er gebeurt in de 'black triangle': de dynamische relatie tussen jongerenwerkers, de methodiek die ze hanteren en hun cliënten blijft voor de samenwerkingspartners vrijwel onzichtbaar en is in retrospectief ook nauwelijks inzichtelijk te maken. Hierdoor ontstaat de neiging om bij het bepalen van de effectiviteit van een gekozen interventie louter te vragen naar effectiviteit in de betekenis van meetbaarheid en kwantificeerbaarheid, terwijl de effectiviteit in de meer kwalitatieve betekenis van werking in specifieke gevallen of in een specifieke context te beperkt accent krijgt. Beide situaties leiden tot onvrede en verlies aan onderlinge betrokkenheid van partijen in de keten.

Een tweede cluster constatering gaat in op de aanpak van het jongerenbeleid. Die zou zich te weinig concentreren op problemen van jongeren in groepen, maar op problemen met jongerengroepen. Concrete problemen waarmee indivi-

duel jongeren worstelen en die potentieel een voedingsbodem vormen voor extreem, al dan niet polariserend of radicaliserend gedrag blijven het exclusieve domein van jeugdhulpverleners en maatschappelijk werkers en raken zodoende buiten beeld van de partners in het domein van openbare orde en veiligheid. Daarin schuilt een risico, zo blijkt uit onderzoek, want radicalisering is per definitie een individueel proces.

Een derde cluster opmerkingen betreft problemen met capaciteit en planning, met name bij jongerenwerk, politie, openbaar ministerie en het gevangeniswezen. Jongerenwerk heeft over het algemeen een beperkt aantal uren om zijn diensten te verlenen in verhouding tot het aantal jongeren dat aandacht vraagt of vergt. Jongerencentra zijn beperkt opengesteld, of draaien overwegend op vrijwilligers. Die zijn weinig controleerbaar en aanspreekbaar op hun observaties. Voor straathoekwerk is beperkt tijd en vaak wordt toevlucht gezocht tot contacten via MSN. Bovendien worstelen jongerenwerkers met het dilemma aan welke groepen jongeren zij prioriteit zouden moeten verlenen: de moeilijke groepen, die veel tijd kosten, met wellicht een beperkt of geen resultaat, of de meer benaderbare groepen. Ze worden daarin nauwelijks gestuurd door andere partners in de keten. Hier wreekt zich ook het ontbreken van een gezamenlijke visie op de aanpak van jongerengroepen in een gemeente. Medewerkers politie/jugendaankomende geven aan in een vergelijkbare positie te zitten. Vanuit een operationeel perspectief worden zij, vanwege krapte in capaciteit of knelling in de planning, vaker ingezet voor noodhulptaken dan zij goed achten voor de uitoefening van hun kerntaak. Een andere constatering vanuit de recherche is dat strategische en tactische prioriteiten inzake de voorbereiding van strafrechtelijke trajecten gericht tegen jongeren die in groepsverband crimineel actief zijn geregeld stranden of tijdelijk worden opgeschort bij gebrek aan analyse- en researchcapaciteit, omdat ook incidentgericht en altijd onverwacht ondersteuning geboden moet worden aan de 'teams grootchalig optreden' (tgo) die bij ernstige misdrijven worden ingesteld. Een ander signaal vanuit de politie is dat vanwege capaciteitsproblemen het openbaar ministerie slechts met aanzienlijke vertraging strafrechtelijke opvolging kan geven nadat jongeren zijn opgepakt op verdenking van misdrijven.⁶ Ook de celcapaciteit in de huizen van bewaring in de regio wordt genoemd als een probleem. Bij criminele jongeren zou hierdoor het beeld ontstaan dat politie en justitie hen niets kunnen maken.

Informatiehuishouding in de steigers

Veel opmerkingen, ten slotte, hebben betrekking op de kwaliteit en de uitwisseling van informatie in de keten. Gemeenten zijn voor hun beleidsontwikkeling en

---

⁶ Verschillende medewerkers van politie hebben tijdens het veldwerk op deze situatie gewezen. Deze perceptie berust echter niet op actuele feiten. Uit gegevens van het openbaar ministerie blijkt dat de doorlooptijden op orde zijn en voldoen aan de 'Kalsbeeknorm'. Zie ook: J.W.M.J. van Poppel (e.a.), *Evaluatie Justitieel Casusoverleg Jeugd* (IVA: Tilburg 2005).

de aansturing van beleidsuitvoering afhankelijk van informatie. Ze betrekken die uit een beperkt aantal bronnen, vooral van welzijns- en jongerenwerk en de politie. Daarnaast maken verschillende gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg gebruik van een of meer vormen van veiligheids- of leefbaarheidsmonitoring. De kwaliteit en precieze betekenis van de informatie die idealiter bij gemeenten samenkomt, kan door betrokken ambtenaren, naar eigen zeggen, vaak niet goed worden vastgesteld en geduid.

Een ander probleem dat dikwijls is genoemd, is dat de partijen die ten behoeve van een actuele, complete en juiste beeldvorming over problemen met en van jongeren informatie met elkaar moeten delen, niet altijd en overal even goed op de hoogte zijn van de concrete informatie waarover elk van de partijen afzonderlijk beschikt of zou kunnen beschikken. Met name gebiedsgerichte medewerkers van politie (wijkagenten) hebben in het onderzoek gewezen op de ongelijkwaardigheid in de wijze waarop en de mate waarin jongerenwerk en politie onderling gegevens uitwisselen. Over en weer bestaat weinig inzicht in elkaars 'outreaching' netwerk. Het jongerenwerk zou te vaak een eigen agenda voeren en – ten onrechte – een beroep doen op vertrouwelijke relaties met jongeren.

In het onderzoek is deze situatie trouwens onmiskenbaar over het voetlicht gekomen. Bij het verzamelen van gegevens over jongerengroepen (de eerste fase van het onderzoek) bleek dikwijls dat het jongerenwerk zich in eerste instantie uiterst weerbarstig opstelde, soms (zoals in Swalmen) met steun van de basiseenheid van politie. Later bleek, in een aantal gevallen, dat de beschikbare informatie met betrekking tot jongerengroepen gebrekkig is. De informatie bleek onvolledig, niet actueel en hierdoor slechts beperkt bruikbaar voor confrontatie met de BPS- en HKS-registratiesystemen van de politie (de vierde fase van het onderzoek). Soms waren gegevens afkomstig uit persoonlijke (al dan niet gedateerde en meestal onvolledige) databestanden van politiemensen. Vaak zat de informatie vooral in de hoofden van individuele jongerenwerkers of politiemensen. Het heeft in elke gemeente veel tijd gekost om de gevraagde informatie te verzamelen. In elk geval heeft het onderzoek mede duidelijk gemaakt, dat de inventarisaties die gemaakt zijn in het kader van 'Jeugdgroepen in Beeld' weliswaar attentiewaarde hebben, maar zeer beperkt houdbaar blijken en, indien geconfronteerd met gegevens van jongerenwerkers, uiteindelijk in veel gevallen tot een omfloerst beeld van de jongerengroepen in kwestie leidden.

In het onderzoek is voorts gebleken dat in de praktijk lang niet alle beschikbare en nuttige informatie bijeengebracht wordt die een bijdrage zou kunnen leveren aan de kennis van de bredere achtergrond van problemen omtrent extreem gedrag van jongeren. Overlegstructuren zijn doorgaans gericht op specifieke probleemgevallen. Het sociale weefsel in wijk en buurt waar het gedrag plaatsvindt of zijn oorsprong heeft, wordt zelden adequaat gekarteerd. Dientengevolge hebben de gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg onvoldoende inzicht in maatschappelijke ontwikkelingen die een voedingsbodem kunnen zijn voor extreem gedrag, polarisatie en radicalisering.

Hoofdstuk 3

‘Ze snappen er geen reet van’

Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over een zekere manifestatie van antipathie, onverschilligheid en onwil. Uit de gesprekken met ongeveer 180 jongeren die tijdens de veldwerk-fase van het onderzoek zijn gevoerd, rijst een enigszins verontrustend beeld op. Jongeren nemen afstand, herkennen én bekennen zich als buitenstaanders. Buiten de normen die ‘anderen’ stellen: de ‘democratie’, de ‘rechtsstaat’, de ‘fatsoenlijke burger’. Jongeren vinden hun normen, zoals zij die beleven in hun groep, net zo goed of slecht als die van andere jongerengroepen of volwassenen. Als die daar last van hebben, is dat hun zaak, hun wereld. Waarom zouden zij moeten veranderen? Het is ‘hard tegen hard’.

De volgende paragrafen geven een beeld en een analyse van het gedrag van jongeren in groepsverband. De groepen die in het onderzoek zijn gevolgd, zijn representatief voor de regio Noord- en Midden-Limburg. Achtereenvolgens wordt (i) een typering gegeven van deze groepen; (ii) ingegaan op de specifieke betekenis van de factoren etniciteit en cultuur; en (iii) kort gereflecteerd op de normen en grenzen van jongeren.

Groepsbeelden

Wat is eigenlijk een jongerengroep? Deze vraag is lastig te beantwoorden. Dat bleek al, zoals in het vorige hoofdstuk ter sprake kwam, uit de confrontatie van de gegevens die in het kader van ‘Jeugdgroepen in Beeld’ waren verzameld met de observaties van de geconsulteerde jongerenwerkers. Uit ons veldwerk zijn twee typen groepen naar voren gekomen.

Groepen zonder eenduidig profiel

Het ene type betreft, zo blijkt uit herhaalde observaties, groepen jongeren die een sterk wisselende samenstelling hebben. Er is doorgaans sprake van een vaste kern en van diverse subgroepen die met elkaar optrekken. Dit type groepen is gevolgd in Venlo-Blerick (voorplein Lambertuskerk), Reuver (bij de gresbuisenfabriek) en in Panningen (Rietpark-groep). Veel jongeren die tijdens het veldwerk zijn gesproken, benadrukken het open en vluchtige karakter van hun groep.⁷ Ze ontmoeten elkaar op een of meer vaste locaties. Groepen jongeren kiezen voor die locaties, omdat zij zich daar over het algemeen met rust gelaten weten. Ze hangen daar rond, praten wat, spelen soms muziek, drinken en roken joints. Conflicten

---

⁷ Jongerenwerk geeft met betrekking tot betreffende groep in Reuver aan dat deze niet mengt met andere jongerengroepen.

worden in deze groepen over het algemeen gemeden. De jongeren komen niet of nauwelijks voor elkaar op als individuele leden van de groep door derden worden uitgedaagd. Dit type groepen heeft een onduidelijk profiel. Het zijn bonte verzamelingen van jongeren. Sommigen zijn 'hardcore', anderen 'metal' of 'R&B'. Deze groepen zijn gemengd: ze bestaan uit jongens en meisjes, overwegend autochtone jongeren, maar tellen ook enkele allochtone groepsleden. De jongeren hebben over het algemeen (tijdelijk) werk of gaan naar school; een enkeling heeft school noch werk. Ze wonen bij hun ouders, in een pleeggezin of op kamers. Er is niet of nauwelijks structuur in de groepen. Duidelijke leiderfiguren ontbreken, al is vaak wel een vorm van gezag merkbaar. Op de locaties waar ze samen komen, is meestal sprake van een groot verloop: jongeren vliegen in en uit. Sommige jongeren trekken voorheen op met andere groepen op andere locaties. In geografische zin zijn deze groepen relatief verspreid qua herkomst van de leden. De locatie trekt jongeren uit verschillende wijken of dorpskernen. Hoewel een tamelijk hoog aantal jongeren, zoals blijkt uit registratie in BPS en HKS, criminele antecedenten hebben of ooit in verband zijn gebracht met of verdacht geweest van criminele activiteiten, hebben de groepen – als groep – geen criminele signatuur. Wel trekken zij, in de ogen van omwonenden, zo blijkt uit spontane gesprekken met buurtbewoners en informatie van de politie, een wissel op de leefbaarheid van de buurt, omdat zij op de hanglocatie rommel maken, geluidsoverlast veroorzaken, drugs en alcohol gebruiken of omdat buurtbewoners dreiging ervaren vanuit de groepen.

Groepen met een eenduidig profiel

In het andere type groepen profileren jongeren zich scherper als groep en deze groepen ontwikkelen in meer of mindere mate een antipathische houding tegenover de samenleving. Het betreft ten eerste groepen waarin jongeren elkaar vinden in bepaalde muziekstijlen met bijpassende kleding, haardracht, zoals hardcore- en metalfans. Met name binnen de hardcorescene is geregeld sprake van xenofobe opvattingen, maar die bepalen in de bestudeerde groepen in Swalmen en Venray niet of nauwelijks de groepsidentiteit.⁸ Jongerengroepen met een duidelijke, extreemrechtse of extreemlinkse politiek-ideologisch geladen signatuur hebben we in het kader van het onderzoek niet aangetroffen.

In de tweede plaats behoren tot dit type de groepen die geregeld criminele activiteiten ondernemen en, naar eigen zeggen, daarom een groep zijn. De criminele kern van de Donderberg-groep in Roermond, bijvoorbeeld, noemt zich een 'bende'. Illustratief is dat deze kern van in wisselende samenstelling opererende Marokkaanse jongeren zich 'Bende actief' noemde en tal van delicten pleegde, zowel lokaal, als in én buiten de regio Limburg. Na arrestatie van een aantal kopstukken medio 2006 noemde de groep zich veelbetekenend 'Bende door'.

---

⁸ Jongerenwerk geeft aan dat in Swalmen nu geen groepen 'Lonsdalers' zijn. Er lijkt echter een 'nieuwe lichtung' in opkomst die zich in de loop van 2007 zou kunnen gaan manifesteren. In Reuver is wel een groep 'Lonsdalers': jongeren ouder dan 18 jaar die zich dikwijls ophouden in een keet (compleet met afzuiginstallatie)..Deze groep veroorzaakt geen overlast.

Ten derde gaat het om groepen die hun saamhorigheid expliciet ontlenen aan het gevoel dat ze voor elkaar opkomen in een omgeving die hen in meer of mindere mate vijandig gezind is. In deze subcategorie bevinden zich groepen die hun identiteit ontlenen aan een soort van ‘invented tradition’: een geromantiseerd verleden dat de meeste groepsleden niet hebben meegemaakt of van horen zeggen kennen. Kenmerkend is de Raadhuisplein-groep in Susteren, een omvangrijke, zeer mobiele groep van ongeveer 60 personen, die – volgens gegevens van politie – gereleerd is aan het milieu van zware criminaliteit, en waarin zich drie ‘generaties’ aftekenen. Daarnaast behoren tot deze subcategorie groepen van overwegend Marokkaanse jongeren die zich meer of minder bewust afzetten tegen het isolement waarin zij zich in hun woon-, opleidings- of werksituatie geplaatst voelen, zoals die bijvoorbeeld gevolgd zijn in Weert en Venray.

Een specifieke groep met een sterk profiel, die in het onderzoek is gevolgd, is de groep van jonge moslims uit Roermond die hun religieuze identiteit krachtig benadrukken en teruggrijpen op de radicale interpretatie van het vroege salafisme, met de koran, de overleveringen (hadith) en de consensus tussen de geleerden (ijma) als zuivere bronnen en grondslag voor hun geloofsbeleving en de maatschappelijke praktisering daarvan.

Groepsidentiteit en antipathieën

Over het algemeen hebben deze jongerengroepen, in het bijzonder die van het tweede type een antipathische houding ten aanzien van hun maatschappelijke omgeving: ‘de rest van de wereld’. Die jongeren bemoeien zich zo min mogelijk met hun buurt of wijk, hebben weinig contacten buiten hun eigen kring, willen met rust gelaten worden. Ze voelen zich buitenstaanders én buitenstaander gemaakt. Hun behoefte aan erkenning en respect is groot. Ze zijn negatief ingesteld, leven zich nauwelijks in in anderen, zijn weinig tolerant, stellen zich dikwijls agressief op, wantrouwen de overheid, buitenlanders en mensen met andere opvattingen. Ze zijn gericht op snelle bevrediging van genoegens en verwachtingen. Deze, hier schematisch geschetste houding van veel jongeren in de groepen die tijdens het veldwerk zijn gevolgd, vertoont overeenkomsten met een ontwikkeling die de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid onlangs onderstreepte in de studie *Geloven in het publieke domein*. Op de religieuze kaart van Nederland is de ‘nieuwe’ groep van ‘niet-religieuze niet-humanisten’ zichtbaar geworden: de ontevreden buitenstaanders.

De groepen van dit tweede type kennen een bepaalde organisatiegraad, die zich echter moeilijk laat schatten. Van een strikte hiërarchie of duidelijk aanwijsbare groepsleiders lijkt geen sprake. Binnen de groep fundamentalistische moslimjongeren fungeerde wel een voorman met een sterk gezag over de groep dat hij, volgens de groepsleden, vanwege zijn kennis en ervaring had opgebouwd.

Typering groepsidentiteit

Type 1	Type 2
géén eenduidig groepsprofiel	eenduidig groepsprofiel ▪ (i) gerelateerd aan stromingen in jongerencultuur ▪ (ii) crimineel actieve groepen ▪ (iii) gerelateerd aan ervaring van maatschappelijk isolement - homogeen Marokkaanse groepen - groepen met ‘invented traditions’ ▪ (iv) gerelateerd aan islamitisch fundamentalisme

Jongeren in het eerstgenoemde type groepen weten beter te formuleren waar ze niet bij horen, dan waarom ze deel uitmaken van de groep waarmee ze rondhangen. In de meer geprofileerde groepen ligt dat duidelijk anders. Groepen van het tweede type gedragen zich bovendien minder toegankelijk. In de praktijk van het onderzoek bleken deze groepen toch redelijk goed benaderbaar. Beide typen groepen hebben niet alleen de behoefte maar ook het vermogen om zich ten opzichte van elkaar te onderscheiden. De groepen zonder eenduidig profiel doen dat door te wijzen op wat hen niet aanstaat in andere groepen, de groepen met een eenduidig profiel benadrukken hun eigenheid ten opzichte van ‘de buitenwereld’, overigens zonder die eigenheid nadrukkelijk te specificeren.

Wat deze typering betreft, zijn in het onderzoek geen wezenlijke verschillen geconstateerd tussen jongerengroepen in een stedelijke omgeving en jongerengroepen in dorpskernen op het platteland. Beide typen groepen komen in stad en dorp voor. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat allochtone groepen op het platteland niet zijn aangetroffen. Zoals Willem Wagenaar en Jaap van Donselaar opmerken in de studie ‘Extreemrechtse formaties in Nederland’, opgenomen in de *Monitor Racisme en Extremisme. Zevende rapportage* (2006), is de problematiek van extreemrechtse gabbers: het ‘Lonsdale-vraagstuk’ geen ‘exclusief plattelandsverschijnsel’. Xenofobe sentimenten in jongerengroepen uit die hardcorescene in dorpskernen komen, volgens het onderhavige onderzoek, niet vaker voor dan bij vergelijkbare groepen in de stad, maar manifesteren zich wel scherper.

In beide typen jongerengroepen doet zich het fenomeen voor van ‘virtualisering van de groepsdynamiek’. Communicatie tussen groepsleden verloopt via internet en mobiele telefoons. Een interessante ontwikkeling in dit kader is dat met behulp van het internet rondom groepen een vaak omvangrijk netwerk van contacten wordt onderhouden. Jongerengroepen krijgen hierdoor het karakter van netwerken. Grotendeels is dat gerelateerd aan de jongerenculturen als zodanig, bijvoorbeeld in het geval van scènespecifieke feesten waar jongeren van heinde en verre elkaar ontmoeten, of de participatie in ‘virtual games’. Groepen zoals de jonge salafi met wie in het kader van het onderzoek gesprekken zijn gevoerd, gebruiken

moderne communicatiemiddelen om nationaal en internationaal contact te onderhouden en te discussiëren met geestverwanten. Desgevraagd geven jongeren aan zich deel te voelen van een bredere scene met een 'glocaal' karakter. Een opmerkelijk effect van die 'virtualisering' van de groepsdynamiek is dat nieuwe mobilisatierepertoires ontstaan. Jongeren voelen zich niet alleen tot hun eigen 'fysieke groep' behoren, maar ook tot een veel bredere groep van jongeren (in de nabije omgeving) die razendsnel kunnen worden opgetrommeld als daar aanleiding voor bestaat. En dat gebeurt ook daadwerkelijk, zoals tijdens het veldwerk is geconstateerd.

Gedragskenmerken

Met uitzondering van de groep jonge fundamentalistische moslims, wordt in groepsverband veel gedronken en er worden zeer grote hoeveelheden softdrugs geconsumeerd. Diverse jongeren gaven aan voor ongeveer € 100,00 per week aan wiet te gebruiken. Het roken van joints is voor veel jongeren, zo gaven zij aan, de motivatie om samen te komen in de groep. De Rietparkgroep in Panningen, bijvoorbeeld, geeft aan dat softdruggebruik eigenlijk het enige bindende element is in de groep. Ook synthetische drugs, zoals XTC en amfetamines, en (snuif)cocaïne zijn populair onder de jongeren in de gevolgde groepen, vooral tijdens het uitgaan en op feesten. Pillen zijn goedkoper dan een drankje. Desgevraagd geven jongeren aan dat het gebruik van (soft)drugs bij hun huidige levensfase hoort. Straks, als ze een vaste relatie en een goede baan hebben, verwachten ze minder te gaan gebruiken.

Onder de oudere Marokkaanse jongeren uit Venray werd drugsgebruik veroordeeld. Zij beschouwen blowen als een probleem van de jongere generatie. Die doet dat heimelijk, uit vrees voor het oordeel van oudere broers, familieleden of ouders, en zoeken elkaar buitenshuis maar niet op straat op in kleine groepjes. Volgens de oudere Marokkaanse jongeren uit Venray groeien Nederlandse jongeren makkelijker op met drugs en leren ze er beter mee omgaan, omdat het taboe is geslecht en zij thuis en op school informatie krijgen. Onder Marokkaanse jongeren is het taboe op drugs- en alcoholgebruik groot. Hun ouders weten er niets vanaf. Veel hardcore-jongeren, met name in Venray en Swalmen, voelen zich buitengesloten vanwege hun blowgedrag. Ze hebben geen eigen plek waar ze rustig kunnen blowen. Het gebruik van harddrugs vinden de meeste jongeren 'kansloos gedrag'. Vrienden uit de groep die harddrugs gebruiken, moeten dan uiteindelijk zelf maar weten: 'het is hun leven'. Over het algemeen spreken jongeren zeer lankmoedig en zorgeloos over het gebruik van softdrugs en alcohol.

Verveling wordt dikwijls genoemd als reden om rond te hangen. Thuis is niets te beleven en niets te doen. Er is niet of nauwelijks sprake van vrijetijdsbesteding, anders dan rondhangen in de groep. De meeste jongeren hebben ook geen duidelijk beeld van wat ze zouden kunnen of willen doen in hun vrijetijd. Veel jongeren die sinds een aantal maanden samenkomen op het voorplein van de Lambertuskerk in Venlo-Blerick, bijvoorbeeld, geven aan dat zij overdag bezig zijn met werk of school en dan 's avonds behoefte hebben om er even uit te gaan. Samen komen in een café kost teveel. Het reguliere jongerencentrum trekt ze niet en het

particuliere jongerencentrum Boy4Ever zou vooral ‘Lonsdalers’ herbergen. Hoewel deze beeldvorming niet juist is, is ze van invloed op het hanggedrag van deze groep. De locatie fungeert als een magneet. Er is altijd wel iemand, het maakt eigenlijk ook niet uit wie en het kost niets om daar wat te drinken en te roken. Jongeren in Venray, met name de groepen uit de hardcore en de metal scene, geven als reden voor hun rondhangen op straat de sluiting van OJC Dingus: zij hebben hierdoor geen plek meer om zichzelf te zijn, waar zij zich niet voortdurend geconfronteerd hoeven te voelen met de gedachte dat zij anders zijn dan anderen.

De jongeren maken vaak melding van financiële problemen, dan wel van een zeer beperkt budget. In enkele gevallen is sprake van een schuldenproblematiek. Het valt op dat veel Marokkaanse jongeren sterk gericht zijn op geld en materiële voorspoed. Geld verdienen is belangrijk en geeft invloed. Hoe dat geld wordt verdiend en of daar illegale of criminele activiteiten aan ten grondslag hebben gelegen, lijkt minder belangrijk te worden gevonden.

Ouders en scholen als ‘disciplinerende’ factoren zijn opvallend afwezig in de verhalen van jongeren. Dit is een belangrijke constatering. De rol van ouders komt tot dusverre in onderzoek te weinig over het voetlicht. Lies Vogel - Van der Duin constateert in de doctoraalscriptie *Rechtsextremisme en racisme bij jongeren: bewegredenen en motieven. Kwalitatief en exploratief onderzoek in Noord-Limburg* (Universiteit Utrecht, pedagogische wetenschappen: 1 juli 2006) dat het niet is gelukt om ouders van ‘Lonsdalers’ bereid te vinden in haar onderzoek te participeren. In het onderhavige onderzoek is niet met ouders gesproken. Wel over ouders, zowel met jongeren als met jongerenwerkers.

Veel jongeren, met name de vaste kern van de groepen, geven aan thuis problemen te hebben in de sfeer van wederzijds onbegrip, ruzie en agressie. Er is dikwijls sprake van gebroken gezinnen, in een enkel geval van seksuele intimidatie of misbruik. In Swalmen lijkt het lage psychosociale niveau en de beperkte acceptatie van ‘dingen die anders zijn dan anders’ onder de ouders van de jongeren die in de hanggroepen verkeren een verklaring te geven voor de antipathische houding van veel jongeren. Die geldt zowel voor de xenofobische variant, als waar het gaat om ervaren maatschappelijk isolement in het algemeen. Marokkaanse jongeren, bijvoorbeeld in Venray, geven geregeld aan dat zij weinig tot geen steun hebben ondervonden van hun ouders bij hun opvoeding en opleiding. Die wisten de weg niet. Als cruciale factor noemen zij de aanwezigheid van oudere broers of familieleden die de Nederlandse maatschappelijke infrastructuur kenden en als mentor en gids konden optreden. Sommige Marokkaanse jongens uit Venray zeggen die rol nu (met succes) voor hun jongere broers te vervullen. Tegelijkertijd moet geconstateerd worden dat in een Marokkaanse groep die in het onderzoek gevolgd is in Weert (M29-groep en schillen daaromheen) veel jonge jongeren zitten zijn wier oudere broers allesbehalve een goed voorbeeld geven – en soms doen volgen. Sommige hardcore jongeren uit Venray leggen een relatie tussen het drugsgebruik en de harde, tegen de buitenwereld gerichte opstelling van een van de hardcore hanggroepen, en vluchtgedrag uit de thuissituatie. In vrijwel alle groepen die in het

onderzoek zijn gevolgd worden ook problemen op school vaak genoemd als redenen om te spijbelen en op straat rond te hangen.

Veel jongeren ervaren 'overall gezeik', terwijl ze 'gewoon relaxed' willen zijn. Daarom zetten zij zich af tegen de buitenwereld en reageren ze soms extreem, naar eigen zeggen, want iedereen zit hen op de huid en de spiegel waarin ze zichzelf zouden kunnen zien ligt in gruzelementen. De groep biedt de rust van gelijkgestemden: daar hoeven jongeren, zeggen ze, zich niet te bewijzen. In dit licht is het opvallend dat de groep niet de functie vervult van 'sociaal vangnet' voor individuele jongeren die in de problemen zitten. Soms helpen jongeren elkaar aan tijdelijk onderdak, maar sores in de privé-sfeer worden in groepsverband weinig gedeeld. Met name in de groepen zonder eenduidig profiel geven de jongeren aan dat ze elkaar weliswaar vaak zien, maar elkaar slecht kennen. Ze weten weinig van elkaar, kwam vaak naar voren tijdens het veldwerk, en langdurige vriendschappen binnen de groep zijn eerder uitzondering dan regel. Buiten de groep om hebben zij weinig contact met elkaar. In de meer geprofileerde groepen, met name de groepen waarin 'invented traditions' een rol van betekenis spelen, of in de groep van fundamentalistische moslimjongeren is sprake van meer onderlinge betrokkenheid van de groepsleden. Een bijzondere positie in dit opzicht lijkt de Raadhuisplein-groep te Susteren in te nemen. Deze grote groep van ongeveer 60 jongeren herbergt drie 'generaties' die elkaars gedrag onderling beïnvloeden, zowel in positieve als in negatieve zin.

In het algemeen komt uit het veldwerk naar voren dat alle hardcore jongeren die in een straatgroep hangen, aangeven dat hun groep hecht is. Deze hechtheid bestaat voor een belangrijk deel uit het 'voor elkaar opkomen'. Daarmee wordt bedoeld dat wanneer één van de jongeren 'moeilijkheden' krijgt met een andere groep, dat de groep bereid is tot een wraakactie. Of dat in werkelijkheid ook het geval is, kon niet worden vastgesteld. In elk geval leeft het in de perceptie van deze hardcore jongeren, net als onder de gevolgde Marokkaanse jongerengroepen – inclusief de groep fundamentalistische moslimjongeren, dat extreem gedrag wordt uitgelokt doordat zij niet geaccepteerd worden zoals ze zijn, door onbegrip van de wereld om hen heen: ouders, school, politie, gemeente en geregeld ook het jongerenwerk. 'Ze begrijpen er geen reet van!' Jongeren voelen zich in de steek gelaten. Dat ressentiment is buitengewoon sterk onder Marokkaanse jongeren in Roermond: zij voelen zich niet zozeer in de steek gelaten als wel uitgesloten.

In de meeste groepen die in het onderzoek zijn gevolgd, functioneerden jongens en meisjes op voet van gelijkheid. In alle gevallen waren meisjes getalsmatig in de minderheid, maar onmiskenbaar aanwezig. Zij geven aan het gezellig te vinden in de groep, tussen de jongens, leuker en spannender dan het alleen met meisjes zou zijn. Wel zoeken meisjes elkaar binnen de groepen op. Vooral in de geprofileerde groepen lijkt de rol en het gedrag van meisjes te zijn veranderd. In de Raadhuispleingroep te Susteren, bijvoorbeeld, hadden meisjes voorheen een remmende invloed op het drugsgebruik of agressief gedrag van jongens. Tegenwoordig schrikken zij er echter niet voor terug om ook geweld te gebruiken en doen zij voor jongens niet onder als het om de mate van (soft)drugsgebruik gaat. De meisjes in

deze groep geven desgevraagd aan dat zij het spannend vinden om met ‘foute jongens’ om te gaan. Een opvallend verschil tussen de groepen zonder eenduidig profiel en de meer geprofileerde groepen is dat in het eerstgenoemde type meestal geen relaties binnen de groep bestonden, terwijl dat in laatstgenoemd type veel vaker het geval was. Oudere jongens in die groepen bleken dikwijls (kortstondige) relaties te hebben met jongere meisjes. Enkele meisjes geven aan met meer jongens in de groep verkering te hebben gehad. Voor sommige meisjes in de Raadhuisplein-groep in Susteren, bijvoorbeeld, bleek deze verkering de reden om zich aan de groep te binden. De groepen Marokkaanse jongeren die in het onderzoek zijn bestudeerd, kenschetsten zichzelf als ‘players’: ze hielden er tal van vriendinnen op na, zonder voorkeur voor afkomst. Hetzelfde geldt voor de Turkse jongens (in etnisch gemengde groepen). Desgevraagd gaven meisjes aan dat ze zich goed gevoeld hadden in dergelijke relaties, maar dat ze niet of nauwelijks toegang hadden tot ‘het circuit’ van de jongens onderling.

Uit de internationale onderzoeksliteratuur komt naar voren komt dat de ‘sense of future’ van jongeren afneemt naarmate ze zich sociaal, economisch en maatschappelijk in een kwetsbaarder positie bevinden. Het toekomstperspectief wordt dan allengs korter, jongeren kijken minder ver vooruit. Onder jongeren in de bestudeerde groepen hebben we dit mechanisme niet gevonden. Alle jongeren met wie is gesproken, konden een beeld van hun toekomst formuleren dat zich over een flinke periode uitstreckte. Dat deden zij in geijkte termen: een vriend(in), een huis, een vaste baan en kinderen. Binnen de metal scene, onder Marokkaanse jongeren en in de hanggroepen zonder eenduidig profiel krijgt dat toekomstbeeld wat meer accent dan onder hardcore jongeren. Over het algemeen lijken meisjes wat meer na te denken over ‘de toekomst na de groep’: ze spreken over het oppakken van een opleiding of het gaan volgen van een vervolgopleiding. Vrijwel alle jongeren zeiden dat ze in de gemeente wilden blijven waar ze nu woonden. Marokkaanse jongeren – overigens allemaal met de Nederlandse nationaliteit – gaven eveneens aan in Nederland te willen blijven wonen.

Extremen in gedrag

Het gedrag van jongeren in groepsverband raakt aan extremen. Dat geldt allereerst voor het gebruik van alcohol en met name (soft)drugs. Blowen is een typerend groepsgedrag. De meeste jongeren herkennen dat weliswaar als extreem gedrag, ze kennen de gevaren, maar vinden het iets van henzelf: ‘iedereen blowt hier, van jongs af aan’, niet als iets wat ‘de buitenwereld’ schaadt en daarom als extreem zou moeten worden bestempeld.

Sommige groepen, met name delen van de Donderberg-groep in Roermond en de Raadhuisplein-groep in Susteren, vertoonden – althans tot voor kort – agressief en gewelddadig gedrag, gecombineerd met zware criminele delicten als autodiefstal, straatroof, wapenbezit, drugshandel, vernieling, bedreiging en heling. Op het ogenblik is het rustig, mede als gevolg van hard politieel en justitieel ingrijpen. De Donderberg-groep is ‘gepeld’, de harde kern deels strafrechtelijk vervolgd, maar er vormen zich nieuwe subkernen en er lijkt ook sprake van verplaatsing van de problematiek naar andere wijken (Hoogvonderen, Sterrenberg en, naar het zich laat

aanzien, Maasniel en Herten). In de Raadhuisplein-groep begint vooral de 'jonge generatie' zich te roeren. Vanuit het jongerenwerk en de politie, maar ook vanuit de groep zelf komen signalen dat deze jonge jongeren uiterst licht ontvlambaar zijn en geneigd tot geweldpleging zonder enige reflectie op de gevolgen daarvan. Er lijkt weinig voor nodig om dit redeloze agressieve en gewelddadige gedrag te doen ontbranden. Een vergelijkbare constatering doet jongerenwerk in Weert in verband met de jongere generatie in Marokkaanse jongerengroepen.

Een opmerkelijk fenomeen, tijdens het veldwerk geobserveerd in de Raadhuisplein-groep te Susteren en onder Marokkaanse jongerengroepen in Weert en bevestigd door jongerenwerk en jongeren zelf, is de spanning tussen jongere en oudere 'generaties' jongeren. Deze spanning komt voort uit een afname van respect. De oudere 'generatie' kenschetst de jongere als brutaal, achterbaks en vooral agressief en grenzeloos. Ze voelt zich soms voor de gek gehouden en ervaart een verlies van controle over en beheersbaarheid van de jongere jongeren in de groep. In hoeverre dat daadwerkelijk aan de orde is, is in het onderzoek niet vastgesteld. De geschetste ontwikkeling impliceert een mogelijke toename van extreem gedrag in de nabije toekomst.

In het verlengde hiervan ligt de constatering van de oudere Marokkaanse jongeren in Venray dat de afgelopen jaren een verschuiving in delictgedrag heeft plaatsgevonden. In hun waarneming pleegt een kleine groep Marokkaanse jongeren veel serieuzer delicten dan enkele jaren geleden het geval was. Ging het toen om rotzooi trappen op straat, schelden of het naroeppen van voorbijgangers, tegenwoordig zijn auto-inbraken voor die kleine groep de normaalste zaak. Zij verklaren deze verschuiving uit het gemis aan ondersteuning dat voor die jongeren beschikbaar en toegankelijk is. Ze stoppen met school, vinden geen werk, bemiddeling door het CWI of andere instanties is traag of ontoereikend en zij raken in de ban van 'verkeerde vrienden' die hen trakteren, geld lenen, soelaas bieden en vervolgens uitnodigen mee te helpen een klusje op te knappen. In dit licht bespraken genoemde jongeren ook de zaak van de twee Venrayse Marokkaanse jongens die een wietplantage wilden beroven en dat met de dood moesten bekopen.

Veel jongeren, met name uit de hardcorescene in de verschillende gemeenten, benadrukken dat extreem gedrag dat zich uit in overvloedig drugsgebruik en de bereidheid om geweld te gebruiken als het nodig is, voortvloeit uit problemen thuis of op school en financiële problemen, die niet adequaat worden ondervangen. Hierdoor ontstaat een potentieel gevaarlijke houding van extreme onverschilligheid.

Etniciteit, cultuur en religie

Uit het veldwerk is naar voren gekomen dat etnisch en/of cultureel heterogene groepen een ander profiel hebben dan homogene groepen. Ietwat chargerend gesteld, kan worden geconstateerd dat etnisch en/of cultureel heterogene groepen – als groep – geen scherp profiel hebben. Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, hebben deze groepen geen identiteit waaraan jongeren zich vasthouden – althans die identiteit wordt door de jongeren zelf niet waargenomen. De binding in die groepen is gebaseerd op het feit dat jongeren elkaar (dikwijls al lang) kennen en bij elkaar de relaxte sfeer zoeken om een blow te roken en wat met elkaar te praten. Allochtone en autochtone jongeren trekken samen op, etnische afkomst is geen onderwerp. Een opvallende constatering tijdens het veldwerk was, dat een aantal allochtone jongeren in de groep die zich op het voorplein van de Lambertuskerk (Venlo-Blerick) verzamelt, een buitengewoon achterdochtige, zelfs agressieve houding aannamen jegens de onderzoeker en die als buitenstaander en spion voor de politie zagen. De poging om bijval te krijgen van de rest van de groep bij het intimideren van de onderzoeker mislukte; de autochtone groepsleden wendden zich af. Zowel cultureel als etnisch homogene groepen zijn als groep meer gesloten, of liever: op zichzelf, en in die zin meer een groep in de klassieke betekenis van het woord: cultuur of etniciteit zijn identiteitsvormende factoren die de groepsbinding en groepsdynamiek bepalen.

In cultureel homogene groepen zoals de hardcoregroepen in Swalmen of Venray, alsmede in de Raadhuisplein-groep te Susteren, ontlenen jongeren, naar eigen zeggen, kracht aan het feit dat ze tot de groep behoren. Ze zijn onder gelijken, herkennen in zekere zin zichzelf in de ander, en hoeven zich niet te bewijzen, worden niet aangesproken op hun gedragingen en ideeën. De culturele homogeniteit uit zich in voorkeuren voor muziek, kleding en doorgaans ook de sociaal-economische en psychosociale achtergrond van de gezinnen waarin de jongeren zijn opgegroeid. Xenofobe opvattingen komen in deze jongerengroepen geregeld aan de oppervlakte. Soms is er sprake van onmiskenbaar racistische ideeën, maar een ideologische onderbouwing is in het kader van het onderzoek niet aangetroffen. Groepsbinding vinden deze jongeren zeer belangrijk. Zij willen zich als groep kunnen vertonen. Deze ‘peer-group attitude’ is als kenmerk markanter voor de hardcorescene in Venray en Swalmen dan racistische of extreemrechtse ideevorming.

Etnisch homogene groepen, zoals de Marokkaanse jongerengroepen in de Roermondse wijken Donderberg en 't Veld, of de Marokkaanse groepen rond jongeren centrum M29 en de Oelemarkt in Weert, of de Marokkaanse jongeren in Venray, zijn niet per definitie cultureel homogeen. Tijdens het onderzoek zijn met name in Weert spanningen geconstateerd tussen Marokkaanse jongeren van Berberse en van Arabische herkomst. Hoe diep die spanning gaat, was in het kader van het onderzoek moeilijk vast te stellen. Er wordt gespot, soms op hoge toon geruzied over ‘de boeren’ en ‘de elite’. Los van deze constatering speelt in de etnisch homogene Marokkaanse jongerengroepen hetzelfde mechanisme van groepsbinding en symboolgedrag als hierboven met betrekking tot de hardco-

rescene is geschetst. Mutatis mutandis gaat het om eenzelfde patroon van waarden. Over het algemeen, zo is de indruk die tijdens het veldwerk is ontstaan, is het benadrukken van hun Marokkaanse identiteit belangrijk voor Marokkaanse jongeren. Tegelijkertijd is het een tamelijk oppervlakkig fenomeen: de meeste jongeren waren niet in staat om die identiteit beter dan in enkele ‘cliffhangers’ te omschrijven. Marokkaanse jongeren gaven dikwijls aan te worstelen met verschillende identiteiten. Ze voelen zich Venraynaar, Weertenaar, Limburger, moslim, Marokkaan, Nederlander – hier in willekeurige volgorde genoemd. Het steekt ze dat veel Nederlanders een negatief beeld hebben van Marokkanen. In de praktijk merken ze dat vooral in politiecontacten, zoals vooral in Venray werd gemeld. Een interessante constatering hierbij is, dat deze jongeren te kennen gaven dat die negatieve bejegening soms naklonk in de Marokkaanse gemeenschap: als Nederlandse politiemensen negatief doen over ‘onze jongeren’, dan zijn het waarschijnlijk ook rotjongens.

Marokkaanse jongeren in Weert en Venray gaven desgevraagd aan dat de islam een rol van betekenis speelt in hun leven, hoewel de meesten zeiden niet of slechts bij speciale gelegenheden te praktiseren. Zij benadrukten dat de islam met name belangrijk is als drager van de normen en waarden die aan hen zijn doorgegeven.

Polarisatie en radicalisering

Hoe jongeren radicaliseren, het bestuderen van het proces van radicalisering behoorde niet tot het bestek van het onderzoek. Het ging er om inzicht te krijgen in extreem gedrag van jongerengroepen dat mogelijk een polariserend dan wel radicaliserend karakter heeft of kan krijgen en als zodanig een bedreiging zou kunnen vormen voor de openbare orde, de veiligheid en de leefbaarheid.

De spanningen tussen autochtone en allochtone jongeren (in de pers dikwijls weergegeven als ‘de Lonsdalers’ versus ‘de Marokkanen’) die eind 2004 met name in Helden en Venray aan de oppervlakte kwamen en tot conflicten leidden, hebben lang nageijld en ook elders in de regio tot gewelddadigheden geleid. Op het ogenblik is het tamelijk rustig in de regio. Er doen zich plaatselijk kleine incidenten voor tussen individuen. Jongerenwerkers constateren dat in de onderstroom spanningen tussen met name de hardcorescene en Marokkaanse jongeren voortsluimeren. Tijdens het veldwerk zijn, zoals in dit hoofdstuk bij herhaling aan de orde is geweest, geen verontrustende signalen opgevangen die duiden op een toenemend risico voor herhaling van meer of minder grootschalige conflicten. Wel is duidelijk geworden, zoals in het vorige hoofdstuk is weergegeven, dat in sommige gemeenten weinig aandacht aan culturele contrasten wordt besteed (Swalmen) en dat er in andere gemeenten communicatief niet constructief mee wordt omgegaan (Venray), of te veel benaderd wordt als een kwestie van openbare orde en veiligheid, zonder bredere achtergronden als armoede en xenofobe sentimenten mee te wegen (Roermond). Extreem gedrag in groepsverband met een etnische en/of culturele, dan wel een onmiskenbaar ideologische lading van rechts- of links-

extremistische signatuur is niet aangetroffen.⁹ Xenofobe sentimenten of racistische uitspraken zijn geregeld geconstateerd, maar die wortelden veeleer in discussies ‘rond de keukentafel’ dan in stevig onderbouwde argumentaties.¹⁰

Radicalisering onder moslimjongeren vindt plaats in Roermond en Venlo, in beduidend mindere mate in Weert. Deels heeft het een naar, naïef karakter: jongeren doen krasse uitspraken en zetten zich af tegen de ongelovige Nederlandse samenleving. Deels speelt het zich af op discussiefora op het internet. De invloed hiervan op jongeren lijkt nogal eens te worden onderschat door gemeenten en jongerenwerkers. Dat geldt overigens ook voor de mate waarin tegen haatpropaganda – al dan niet van islamitische signatuur – kan worden opgetreden. Zoals blijkt uit de onlangs gepubliceerde studie van Bas van Stokkom (e.a.), *Godslastering, discriminerende uitingen wegens godsdienst en haatuitingen: een inventariserende studie* (WODC: Den Haag 2006), biedt het bestaande wettelijke instrumentarium hiervoor namelijk voldoende aangrijpingspunten en zijn er legio voorbeelden van de inzet van organisaties uit het maatschappelijk middenveld om succesvol tegenwicht te bieden tegen directe oproepen tot geweld en haat.

Deels ook heeft het islamitisch radicalisme een serieus inhoudelijk en religieus karakter. In Venlo-Tegelen en in mindere mate in Weert bekeren oudere jongeren zich tot een neoconservatieve vorm van geloofsbeleving. De Al-Islam (Jamatoel Moeslemien) moskee in Roermond speelt een centrale rol als ‘importeur’, podium en ‘exporteur’ van radicale interpretaties van de islam. Binnen de moskee lijkt de spanning tussen de oudere en de jongere generaties waarvan eerder sprake zou zijn geweest te zijn afgenomen en de jongere generatie met een duidelijke vertegenwoordiging van salafi heeft er een krachtige stem gekregen.¹¹

---

⁹ Deze constatering komt overeen met de observaties die onlangs zijn gedaan in een wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot het politiedistrict Breda: Zannoni, M. (e.a.), *Tussen feiten, beelden en gevoelens. Verslag van een verkennend onderzoek naar polarisatie en radicalisering in zes gemeenten in het politiedistrict Breda* (COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement: Den Haag 2006).

¹⁰ Volgens Louk Hagendoorn en Paul Sniderman in hun studie ‘Het conformisme effect: sociale beïnvloeding van de houding ten opzichte van etnische minderheden’, *Mens en Maatschappij* 79(2004) is dit soort gedrag kenmerkend voor Nederlanders die sterk gehecht zijn aan conformisme en sociale eenvormigheid. Zij laten vervolgens mooi zien dat culturele contrasten worden geaccepteerd zo lang autoriteiten en met name politici oproepen tot verdraagzaamheid en inschikkelijkheid. Zodra politici dat niet meer doen, is de geest uit de fles. Hagendoorn en Sniderman verklaren uit dit mechanisme de dramatische veranderingen sinds 2000 en vooral sinds 2002 in de houding van bepaalde, doorgaans laag opgeleide groepen in de Nederlandse bevolking ten opzichte van minderheden in het algemeen en moslims in het bijzonder. Politici hebben – zowel op nationaal als op lokaal niveau – een aanzienlijke invloed op ‘de keukentafel’. Dat brengt tevens een verantwoordelijkheid met zich.

¹¹ Salafi zijn aanhangers van het salafisme. Als doctrine staat het salafisme voor een streng monotheïstische, op de oorspronkelijke bronnen gebaseerde islam. Veel hedendaagse orthodoxe en radicale moslims hanteren deze benaming om zich te beroepen een verdeder van het historische, zuivere erfgoed van de islam te zijn.

In het kader van het veldwerk is gesproken met een groep van 12 jonge Roermondse salafi. De voorman van de groep is via familiebanden en professionele relaties verbonden met het welzijns- en reïntegratiewerk in Roermond en heeft (in)direct toegang tot ambtelijke en bestuurlijke gremia. Er zijn aanwijzingen dat hij een breed netwerk van contacten met geestverwanten onderhoudt, zowel in Nederland als daarbuiten, en een actieve bijdrage levert aan de verspreiding van het salafistische gedachtegoed. Deze groep jongeren, zo bleek tijdens het veldwerk, voelt zich onheus bejegend en uitgesloten door de gemeente Roermond. De voorman van de groep zet zich af tegen het reguliere jongerenwerk, omdat hij vindt dat die geen greep hebben op met name de Marokkaanse jongeren in Roermond en in zijn eigen inspanningen zegt te worden gehinderd. Deze opstelling is te herleiden tot eerdere spanningen tussen gemeentebestuur, gemeenteraad, jongerenwerk en de Stichting Marokkaanse Jongeren (nu: Stichting Multiculturele Jongeren) over subsidieverlening en huisvesting, maar speelt ook op persoonlijk niveau.

De jongeren in de gesproken groep zijn bijna allemaal hoog opgeleid. Ze benadrukken hun religieuze identiteit en grijpen terug op de radicale vorm van het vroege salafisme, met de koran, de overleveringen (hadith) en de consensus tussen de geleerden (ijma) als zuivere bronnen en grondslag voor hun geloofsbeleving en -uitoefening. Zij achten hun eigen religie superieur, ofschoon (nog) in de verdrukking en stellen zich actief op als ware gelovigen met de missie hun broeders van hun gelijk te overtuigen. De jongeren zijn streng voor zichzelf als het om religieuze verplichtingen gaat en de wijze waarop zij hun geloofsovertuiging tot uitdrukking willen laten komen in hun maatschappelijk leven. Hoewel zij vinden dat de meeste Nederlanders 'het niet goed doen', velden de jongeren geen harde veroordeling. Wel gaven zij aan dat de Nederlanders in hun omgeving zich dikwijls afhoudend en ongeïnteresseerd opstelden. Daar hadden zij last van. Over hoe zij tot hun huidige religieuze opvattingen waren gekomen, spraken sommige jongeren in klassieke bekeringsstermen: op eigen kracht, na studie, was het inzicht door Allah gegeven. Gevraagd naar hoe familieleden of vrienden aankeken tegen hun 'bekering', gaven enkele jongeren aan daar niet of nauwelijks een remming in te hebben ervaren. Bovendien achten zij de weg van de Profeet een eenduidige weg, de enige weg. Opmerkelijk is de beperkte bandbreedte waarbinnen de jongeren hun argumenten en informatiebronnen kozen in de discussie over hun interpretatie van de islam. Het 'zuiverheidsdenken' van salafi is exclusief en daarin schuilt een zeker risico voor wat betreft de mate waarin de dialoog met andersdenkenden (zowel moslims als niet-moslims) in maatschappelijk opzicht profijtelijk kan zijn. Modern jihadistische opvattingen zijn in deze jongerengroep niet geconstateerd.¹² Het is moeilijk om de opvattingen van de groep te categoriseren. In hun streven

---

¹² Het jihadisme (jihadi salafisme) is extremistisch van aard. Jihadi salafi verkondigen de superioriteit van de islam. Voorts gaan zij uit van de opvatting dat de islam in zijn voortbestaan wordt bedreigd, omdat het kwaad in de wereld oprukt. Het jihadisme stelt een absolute tweedeling voorop tussen uitverkoren gelovigen en gedoemde ongelovigen. Daarnaast verkondigen jihadi salafi dat het geloof én liefde is én 'het toernige zwaard'.

door middel van studie zichzelf verder te ontwikkelen en hun kennis over te dragen om anderen te helpen, leken ze een apolitiek salafisme te propageren. Bij een onderwerp als de toelaatbaarheid en rechtvaardiging van geweld, over het al dan niet conformeren aan het Nederlandse democratische staatsbestel of de Nederlandse wetgeving, of met de opvatting dat goede moslims moeten emigreren als hen het leven in Nederland onmogelijk wordt gemaakt, gebruikten de jongeren argumenten die politieke salafi typeren, niet de opvattingen van jihadi salafi. Tegelijkertijd was in hun uiteindelijke streven naar de heerschappij van Allah op aarde bij sommige jongeren in de groep een spoor van utopisch denken merkbaar dat in combinatie met een orthodoxe, fundamentalistische geloofsovertuiging, zo blijkt uit recent wetenschappelijk onderzoek, *gevoelig* maakt voor extremisme en radicalisering.

Vooralsnog lijkt dat niet aan de orde. Van een negatief te duiden polariserende opstelling van deze groep jegens andere jongerengroepen lijkt geen sprake. Integendeel, de leden van de groep stellen zich toegankelijk op, proberen jongeren in de wijk weer op het rechte pad te krijgen en zetten zich daar actief en vanuit hun religieuze overtuiging voor in (dawa). Ze boeken daarin succes, naar eigen zeggen, maar dat kon in het onderzoek niet worden vastgesteld.

Normen en grenzen

Jongeren hanteren normen en kennen grenzen. Bovendien kennen ze de grenzen van het fatsoen. Maar het is buitengewoon lastig om de vinger te leggen op hoe jongeren hiermee omgaan. In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat gedrag van jongeren aan extremen raakt. Veel jongeren beseffen dat zelf ook, bijvoorbeeld in het geval van excessief gebruik van genotsmiddelen, al gaan ze daar vervolgens heel makkelijk mee om en stellen ze zichzelf verre grenzen. En waar die grens voor de een bij het gebruik van harddrugs ligt, heeft de ander een stap verder gezet. Intussen is de norm voor de meesten tamelijk helder, maar aan toepassing van die norm op zichzelf of in de groep wagen ze zich zelden. Zolang niemand last heeft van het extreme blowgedrag van de ander is het zijn of haar eigen zaak. Vanuit dit gezichtspunt kan ook de hierboven geschetste onrust gezien worden, waarmee sommige oudere jongeren naar het licht ontvlambare, agressieve gedrag kijken van de jongere 'generatie' in een groep. De grens van wat kan, is niet zozeer in beeld, maar de norm is dat geweld niet redeloos is, dat het ergens goed voor is: voor zelfbescherming, of om een groepslid bij te staan. Een laatste voorbeeld betreft een hanggroep die veel rommel maakt en soms geluidsoverlast veroorzaakt. Het plaatsen van een vuilnisbak en geregelde visites van de politie konden de overlast niet wegnemen. Onlangs hebben de buurtbewoners zich geroerd en heeft er een gesprek plaatsgevonden met enkele jongeren uit de groep. Tijdens dat gesprek – en sommige buurtbewoners waren verrast – bleek dat die jongeren heel erg goed doorhadden dat zij zich onfatsoenlijk gedroegen, de grens van betamelijkheid overschreden, maar hun norm was dat ook zij een plek verdienden. Hiermee kwam in elk geval een discussie op gang over hoe die norm kan samengaan met fatsoenlijk gedrag. En daar ligt een verantwoordelijkheid voor de burger,

de professional én de jongeren die in de dagelijkse praktijk nog te weinig ten uitvoer wordt gelegd.

Jongeren weten wel ongeveer aan welke maatschappelijke normen ze zich fatsoenshalve moeten houden. In groepsverband is de verleiding dikwijls groot om die normen op te rekken, maar desondanks. Een constatering die voortvloeit uit de vele gesprekken die gedurende het onderzoek met jongeren en professionals zijn gevoerd, is dat jongeren te weinig op het toepassen van die normen worden aangesproken. Jongeren geven dat zelf aan. Zij zien, bijvoorbeeld, dat omwonenden van een hanglocatie foto's van hen maken om aan de politie te geven, ze weten dat de politie wordt gebeld, ze maken soms mee dat iemand vanaf zijn balkon op hen begint te schelden. Volgens jongeren zelf werkt dat averechts. Ze gaan die persoon terug pakken, terwijl ze best zouden willen praten.

Waar jongeren moeite mee zeggen te hebben, is als zij worden geconfronteerd met maatschappelijke normen die de hunne niet zijn zonder dat het fatsoen in het geding is: louter en alleen 'omdat het zo hoort'. Jongeren willen erkend worden binnen hun eigen norm. Opmerkelijk is dat de jongeren hun norm als 'ondeelbaar' opvatten. Daar ligt een kern van hun provocerend gedrag. Vanuit hun norm stellen zij zich op tegenover aanvaarde maatschappelijke normen die zij kennelijk als even 'hard' ervaren. Vanuit dit perspectief lijken normatieve scheidslijnen in de samenleving scherper te worden. Deze constatering past in de ontwikkeling van een dalend tolerantieniveau van Nederlandse burgers waarop Gabriël van den Brink in zijn boeken *Geweld als uitdaging. De betekenis van agressief gedrag bij jongeren* (NIZW: Utrecht 2001), *Mondiger of moeilijker? Een studie naar de politieke habitus van hedendaagse burgers* (Sdu: Den Haag 2002) en *Schets van een beschavingsoffensief. Over normen, normaliteit en normalisatie in Nederland* (AUP: Amsterdam 2004) heeft gewezen. Het huidige provocerende gedrag van jongeren moet daarom niet gezien worden als iets dat bij jongeren hoort en van alle tijden is, maar begint een onverzoenlijk, wellicht zelfs kwaadaardig karakter te krijgen.

Hoofdstuk 4

Conclusies

Typering van jongerengroepen

Uit het veldwerk zijn twee typen groepen naar voren gekomen. Het ene type betreft jongerengroepen zonder eenduidig profiel, met een sterk wisselende, of liever vluchtige samenstelling: een vaste kern en verschillende subgroepen die met elkaar optrekken. De jongeren ontmoeten elkaar op een of meer vaste locaties waar zij met rust gelaten worden, hangen daar rond en roken joints. De locatie trekt jongeren uit verschillende wijken of dorpskernen. Op de locaties waar ze samen komen, is sprake van een groot verloop: jongeren vliegen in en uit. Conflicten worden in deze groepen gemeden. Het zijn bonte verzamelingen van jongeren. Sommigen zijn 'hardcore', anderen 'metal' of 'R&B'. Deze groepen zijn gemengd: ze bestaan uit jongens en meisjes, overwegend autochtone jongeren, maar tellen ook enkele allochtone groepsleden. Er is niet of nauwelijks structuur in de groepen. Duidelijke leiderfiguren ontbreken. De jongeren hebben over het algemeen (tijdelijk) werk of gaan naar school; een enkeling heeft school noch werk. Ze wonen bij hun ouders, in een pleeggezin of op kamers. Veel jongeren hebben criminele antecedenten of zijn in verband gebracht met of verdacht geweest van criminele activiteiten, maar de groepen hebben – als groep – geen criminele signatuur. Wel veroorzaken ze overlast voor omwonenden.

Daarnaast onderscheidt zich een ander type jongerengroep met een meer eenduidig profiel. Het betreft, ten eerste, groepen waarin jongeren elkaar vinden in bepaalde muziekstijlen met bijpassende kleding, haardracht, zoals hardcore- en metalfans. In de tweede plaats gaat het om de groepen die als 'crimineel' zijn gecategoriseerd. Ten derde zijn er groepen die hun saamhorigheid ontleen aan het gevoel dat ze voor elkaar opkomen in een omgeving die hen in meer of mindere mate vijandig gezind is. In deze subcategorie (die deels overlapt met de categorie 'criminele' jongerengroep) bevinden zich groepen die hun identiteit ontleen aan een soort van 'invented tradition': een geromantiseerd verleden. Tot deze subcategorie behoren eveneens groepen van overwegend Marokkaanse jongeren (waarbinnen eveneens overlap zit met de categorie 'criminele' jongerengroep) die zich meer of minder bewust afzetten tegen het isolement waarin zij zich in hun woon-, opleidings- of werksituatie geplaatst voelen. Een specifieke groep met een sterk profiel is die van fundamentalistische moslimjongeren.

In de groepen van het tweede type is sprake van een bepaalde mate van organisatiestructuur. De groepen beroepen zich op een eigen identiteit die ook uiterlijk herkenbaar is gebleken, maar – met uitzondering van de groep jonge salafi's – door de jongeren zelf slechts in beperkte mate kan worden geëxpliciteerd.

Jongerengroepen zijn in toenemende mate mobiele en dynamische netwerkgroepen. Ze hebben een 'invliegkarakter' gekregen: jongeren in die groepen kennen

elkaar, maar trekken in subgroepen, soms wisselend van samenstelling, met elkaar op. Duidelijk leiderschap ontbreekt. Internet is een 'organiserend medium'. Voor veel politiemensen is nog niet duidelijk hoe vanuit een handhavingstaak om te gaan met deze nieuwe vormen van groepsdynamiek en groepsmobilisatie.

Extreem gedrag: omvang van de problematiek

Binnen het bestek van het onderzoek is niet gebleken dat de regio Noord- en Midden-Limburg – als regio – een specifiek probleem heeft met extreem gedrag van jongerengroepen dat kan leiden tot onwenselijke polarisatie en/of radicalisering van verhoudingen tussen jongerengroepen, dan wel tussen jongerengroepen en hun directe maatschappelijke omgeving. Wel is in drie gemeenten¹³ die in het onderzoek centraal hebben gestaan sprake van een 'gevoelige situatie'.

In Roermond en Swalmen ervaren jongeren in het algemeen een grote mate van afstandelijkheid, een beperkte betrokkenheid, een ontkenning van achterstandssituaties van de kant van het gemeentelijke bestuur en het ambtelijke apparaat. De gemeente is onzichtbaar, geen gesprekspartner. Jongeren, maar ook bewoners in achterstandswijken, geven aan dat zij zich geïsoleerd en in de steek gelaten voelen en ervaren deze situatie als een mogelijke voedingsbodem voor agressie en etnische spanningen. Respondenten vanuit politie en jongerenwerk onderschrijven deze constatering.

In Venray wijzen met name Marokkaanse jongeren op een toename van etnische en culturele tegenstellingen, althans op de ontwikkeling dat groepen exclusiever worden. Of dat ook het geval is, kon niet vastgesteld worden. De onderzoekers hebben wel geconstateerd dat het gemeentelijke jongerenbeleid weinig zichtbaar is onder jongeren. Ook voelen jongeren zich partij gemaakt in de moeizame verhoudingen tussen gemeentebestuur, Synthese, Wel.Kom en het voormalige OJC Dingus.

De aard van extreem gedrag

Het extreem gedrag van jongerengroepen in de regio Noord- en Midden-Limburg is allereerst consumptief van aard. In alle bestudeerde jongerengroepen, zowel 'hinderlijke', 'overlastgevende', als 'criminele' groepen, is sprake van een hoog tot zeer hoog gebruik van softdrugs (wiet), speed, XTC, amfetamines en (snuif)cocaïne, al vanaf 13 of 14 jaar. Het alcoholgebruik is eveneens zorgelijk. Normatieve reflectie op drugs- en alcoholgebruik door de jongeren die in het kader van het onderzoek zijn gesproken, ontbreekt. Er is in hun optiek geen aanwijsbare grens, ook niet vanuit het perspectief dat anderen last zouden kunnen hebben van hun drugs- en alcoholconsumptie. Pas op het moment dat jongeren op zoek gaan naar werk of een vaste relatie aangaan, ontstaat de idee dat 'minderen' verstandig is.

---

¹³ Vóór de gemeentelijke herindeling Midden-Limburg. De gemeente Swalmen is per 1 januari 2007 opgegaan in de gemeente Roermond.

Extreem gedrag met een etnische en/of culturele, dan wel een onmiskenbaar ideologische lading van rechts- of links-extremistische signatuur is in het bestek van het onderzoek niet aangetroffen. Van xenofobe of racistische sentimenten is geregeld sprake. Uit gesprekken met jongeren die zich in de hardcore, gabber, of oil-scene bewegen, komt naar voren dat ze weliswaar weinig op hebben met 'buitenlanders', maar ze distantiëren zich van extreemrechtse politieke ideologie en van politiek 'tout court'. De kennis van extreemrechtse opvattingen gaat niet diep. Afkeer van 'buitenlanders' wortelt vaak in wat jongeren thuis 'aan de keukentafel' hebben meegekregen. Xenofobie komt vooral voor bij Nederlanders die gehecht zijn aan conformisme en sociale eenvormigheid. Toch accepteren zij in de regel waardeconflicten tussen culturen, althans zo lang als autoriteiten en met name politici tot verdraagzaamheid en inschikkelijkheid oproepen. Zodra zij dat niet meer doen, is de geest uit de fles. Dat mechanisme lijkt een verklaring te bieden voor de dramatische verandering sinds 2000 en 2002 in de houding van bepaalde groepen Nederlanders ten opzichte van minderheden in het algemeen en moslims in het bijzonder. Politici hebben – zowel op nationaal als op lokaal niveau – een aanzienlijke invloed op 'de keukentafel'. Dat brengt tevens een verantwoordelijkheid met zich.

In het onderzoek is naar voren gekomen dat onder met name Marokkaanse jongeren, ook als die deel uitmaken van een etnisch en cultureel gemengde groep, een enorm wantrouwen bestaat jegens de Nederlandse overheden en de politie. Meer in het algemeen beschouwen zij Nederlanders als racistisch, of dat nu werkelijk zo is of niet. Dat is een punt van aandacht.

Radicalisering onder moslimjongeren is aangetroffen in Roermond en Venlo, in beduidend mindere mate in Weert. Deels heeft het een naar, naïef karakter: betreffende jongeren doen krasse uitspraken en zetten zich af tegen de ongelovige Nederlandse samenleving. Deels speelt het zich af op discussiefora op het internet. De invloed hiervan op jongeren lijkt nogal eens te worden onderschat door gemeenten en politie.

Deels ook heeft het islamitisch radicalisme een serieus inhoudelijk en religieus karakter. In het kader van het onderzoek is gesproken met 12 jongeren, bijna allemaal hoog opgeleid, die hun religieuze identiteit krachtig benadrukken en terugrijpen op de radicale vorm van het vroege salafisme, met de koran, de overleveringen (hadith) en de consensus tussen de geleerden (ijma) als zuivere bronnen en grondslag voor hun geloofsbeleving en -uitoefening. Zij achten hun eigen religie superieur, ofschoon (nog) in de verdrukking en stellen zich actief op als ware gelovigen met de missie hun broeders van hun gelijk te overtuigen. Modern jihadistische opvattingen zijn in het bestek van het onderzoek niet geconstateerd, maar kunnen op basis van de onderzoeksmethode niet worden uitgesloten. Het is moeilijk om de opvattingen van deze groep jongeren precies te plaatsen binnen de verschillende stromingen van de salafitische interpretatie van de islam. De geconstateerde argumentaties hebben vooralsnog een eclectisch karakter. Gevoeligheid voor extremisme en radicalisering lijkt aanwezig, maar concrete stappen in die richting binnen deze groep jongeren zijn in het onderzoek niet geconstateerd.

Onder wetenschappers speelt de vraag of de niet-gewelddadige salafi's (salafi dawa) zich in het voorportaal bevinden van het jihadisme, of er juist een drempel tegen opwerpen. De toekomst moet het uitwijzen. Punt van aandacht is in elk geval dat deze groep jonge salafi zich door de gemeente Roermond onheus bejegend en uitgesloten voelen – een ervaring die leeft onder veel segmenten van de Marokkaanse gemeenschap.

Overigens onderschatten gemeenten, politie en openbaar ministerie over het algemeen de mogelijkheden om met het bestaande wettelijke instrumentarium en met de inzet van tussenorganisaties uit het maatschappelijk middenveld uitingen van haatpropaganda op internet te kunnen bestrijden. Die mogelijkheden zijn onlangs in detail beschreven. Het is van belang het opsporings- en vervolgingsbeleid intensiever te richten op het soort uitingen die geen andere functie hebben dan haat zaaien of het minderwaardig verklaren van personen wegens hun godsdienst en op geen enkele wijze bijdragen aan het publieke debat. Een sterkere en meer gerichte handhaving is ook wenselijk en mogelijk bij strafbare uitingen op het internet, zoals oproepen tot geweld en haat zaaien op extreemrechtse en radicale moslimsites. Tot dusverre worden die websites overwegend ongemoeid gelaten.

Extreem seksespecifiek gedrag is in het bestek van het onderzoek niet aangetroffen. Uit observaties van etnisch en cultureel gemengde groepen komt naar voren dat Marokkaanse of Turkse jongens geen toenadering zoeken tot Nederlandse meisjes. Daarentegen gaven diverse Nederlandse meisjes aan een of meer relaties te hebben gehad met Marokkaanse of Turkse jongens – en daar genoeg aan te hebben beleefd. Observaties in uitgaansgebieden onderschrijven dit beeld. In de Marokkaanse jongerengroepen die in het onderzoek waren betrokken, gaan jongens met Nederlandse meisjes om. In sommige gevallen werden die meisjes als 'white trash' behandeld, maar meestal – zo melden sommige Marokkaanse jongens én Nederlandse meisjes – gaat het om 'normale' losse relaties waarin een langdurig perspectief ontbreekt. Fundamentalistische moslimjongeren veroordelen dat gedrag.

Bij de als 'crimineel' gecategoriseerde jongerengroepen is extreem gedrag geconstateerd dat zich uit in het verheerlijken en uitdragen van criminele activiteiten als deel van de groepsidentiteit. Het ging hierbij om geweldpleging en diefstal. In de andere jongerengroepen is dit gedrag binnen het bestek van het onderzoek niet aangetroffen dan in de vorm van stoere verhalen over vandalisme en gelegenheids-criminaliteit.

Het maatschappelijk risico

Op basis van het onderzoek kan het acute maatschappelijke risico voortvloeiend uit polarisering tussen jongerengroepen en/of radicalisering van jongerengroepen als relatief beperkt worden geschat. Er doen zich kleinschalige spanningen voor waarbij etniciteit, cultuur en/of religie in het geding zijn, bijvoorbeeld op scholen of hangplekken. Radicale denkbeelden zijn geconstateerd bij een beperkt aantal extreemrechts georiënteerde jongeren, evenals bij salafistische jongeren. De openbare orde en veiligheid lijken hierdoor niet in gevaar. Hierbij moet wel worden

opgemerkt dat incidenten beslist latente emoties kunnen beroeren die polarisering tussen groepen jongeren zouden kunnen versterken. Het blijft daarom van groot belang om incidenten adequaat te neutraliseren. Op de langere termijn lijkt het risico van extreem gedrag dat aanleiding geeft tot polarisering tussen en radicalisering van jongerengroepen vooral te liggen in verslechtering van de leefbaarheid in wijken en buurten.

De reactierepertoires

De meeste gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg hebben beperkt zicht op maatschappelijke ontwikkelingen die een voedingsbodem kunnen zijn voor extreem gedrag, polarisatie en radicalisering. In sommige gemeenten is, in onze waarneming, sprake van een zekere mate van bestuurlijke ontkenning van het bestaan van zulke voedingsbodems.

Overall bestaan contacten tussen de gemeenten en bewonersorganisaties, allochtone organisaties of religieuze instellingen. Die contacten zijn niet heel intensief en – wat als een belangrijke omissie kan worden aangemerkt – slechts in beperkte mate inhoudelijk van aard. Er wordt weinig gesproken over binnen de gemeente als zorgwekkend herkende ontwikkelingen, de verhouding tussen etnische en/of culturele groepen en evenmin over ontwikkelingen binnen die gemeenschappen.

Daarbij komt dat gemeenten veel van de taken op het gebied van jeugd en welzijn niet zelf uitvoeren en daarom afhankelijk zijn van de informatie van welzijns- en jongerenorganisaties, alsmede van informatie van de politie. In de praktijk wordt lang niet alle nuttige informatie bijeengebracht die op wijk- en buurtniveau beschikbaar is. Een helder denkkader hiertoe ontbreekt in de meeste gemeenten. Bovendien zijn de partijen die ten behoeve van een actuele, complete en juiste beeldvorming over problemen met en van jongeren informatie met elkaar moeten delen niet altijd en overall even goed op de hoogte van de concrete informatie waarover elk van de partijen afzonderlijk beschikt of zou kunnen beschikken. De uitwisseling van gegevens tussen politie, jongerenwerk en gemeenten verloopt geregeld moeizamer dan zou kunnen. Capaciteitsproblemen hebben een negatief effect op de samenwerking tussen ketenpartners, maar verhullen in het discours vooral het onderliggende probleem dat een gemeenschappelijk gedragen visie op de aanpak van jongerengroepen en het prioriteren van aandachtsgebieden met betrekking tot extreem gedrag van jongeren dat zich uit in polarisering en radicalisme in lang niet alle gemeenten nog tot wasdom is gekomen. De gemeentelijke regie schiet hierin tekort. Dit is een strenge constatering – die overigens opgaat, zoals blijkt uit diverse recente wetenschappelijke onderzoeken, voor heel veel Nederlandse gemeenten. Voor zover binnen het bestek van dit onderzoek te beoordelen valt, is de geschetste situatie in de regio Noord- en Midden-Limburg vergelijkenderwijs niet te beschouwen als een uitzonderlijke situatie. In die zin staat het concretiseren en het operationaliseren van de missie en het instrumentarium die het Ministerie van Justitie op 19 augustus 2005 heeft neergelegd in de nota's *Radicalisme en radicalisering* en *Weerbaarheid* nog aan het begin.

De reactierepertoires zijn tamelijk klassiek te noemen: projectgestuurd, gericht op groepen, met het oog op correctie of versterking van overlastgevend gedrag, bijvoorbeeld door middel van de methodiek 'groepen pellen' (preventief), dan wel repressief of strafrechtelijk georiënteerd ingrijpen. Op nieuwe vormen van groepsmobilisatie en groepsdynamiek die in het onderzoek zichtbaar zijn geworden, is nog geen adequate reactie geformuleerd. De 'nodale oriëntatie' van het politiewerk die is neergelegd in de nota *Politie in ontwikkeling. Visie op de politiefunctie* (NPI: Den Haag 2005) biedt hiertoe echter goede uitgangspunten. Jongerenwerk en politie concentreren zich overwegend op problemen met jongeren. De problemen van jongeren bevinden zich in het domein van jeugdhulpverlening, verslavingszorg, opvoedingsondersteuning en algemeen maatschappelijk werk. Beide domeinen raken alleen in vormen van individueel casusoverleg.

Het relatieve onvermogen van besturen en beleidsmakers van gemeenten, scholen, ouders en professionals om daadwerkelijk greep te houden op de ontwikkeling van het gedrag van jongeren die in groepen hangen, staat niettemin op gespannen voet met de antipathische en onverschillige houding ten opzichte van de 'buitenwereld' die veel jongeren innemen. Deze situatie brengt een zeker risico van ontredding met zich: een wederzijdse moedeloosheid om tot een wederzijds begrip te kunnen komen. Dat is een verlamdend fenomeen.

Jongeren overschrijden met regelmaat de grenzen van de betamelijkheid en de rechtsstaat. Soms bewegen ze zich aan de grenzen van het democratische bestel. Het wezenlijke gevaar schuilt echter in de accumulatie van deze normoverschrijding met xenofobe sentimenten, racistische opvattingen, maatschappelijk isolement en het gevoel in een achterstandspositie te verkeren en alleen gelaten te zijn. Dan ontstaat polarisatie en radicalisering. Die sentimenten, opvattingen en gevoelens zijn aangetroffen in de bestudeerde jongerengroepen. Het goede nieuws is dat in het onderzoek nog geen flagrante uitingen zijn gevonden van etnisch, cultureel of ideologisch scherp polariserend of radicaal gedrag 'in limine'.

Hoofdstuk 5

Aanbevelingen

Inleiding

Een empirische beschrijving zoals deze studie biedt per definitie legio aanknopingspunten om het inzicht in problemen met jongerengroepen én problemen van jongeren in groepen te verscherpen en de kennis en aanpak van die problemen te verfijnen. Hiertoe is op basis van de conclusies van het onderzoek een aantal aanbevelingen geformuleerd. Die zijn hieronder beknopt weergegeven vanuit een onderzoeksperspectief. De concrete vertaalslag naar besluitvorming op beleidsniveau en concrete acties en maatregelen dient uiteindelijk op gemeentelijk, districtelijk of regionaal niveau te worden gemaakt.

Een contextgevoelige benadering

Extreem en hierdoor problematisch gedrag van jongeren in groepsverband is geen statisch gegeven, maar is cultureel en historisch bepaald. Wat normaal is of abnormaal, tolerabel of niet meer, wanneer gedrag gewenst of ongewenst is, is een complex stelsel van sociaal geconstrueerde normen. Verschillende bevolkingsgroepen definiëren en beleven die normen op uiteenlopende wijzen. Bovendien zijn die normen door de tijd heen aan voortdurende verandering onderhevig, als een dynamische resultante van elkaar onderling conditionerende demografische, sociaal-economische, generationele en culturele ontwikkelingen. Het is belangrijk om deze overweging expliciet te maken in processen van beleidsvorming en beleidsuitvoering. Een effectieve aanpak van extreem gedrag van jongerengroepen vergt een contextgevoelige benadering.

Van gemeenten mag daarom worden verwacht dat zij inspanning leveren om achtergrondfactoren die van invloed kunnen zijn op het 'hinderlijk', 'overlastgevend' en 'crimineel' gedrag van jongerengroepen beter in kaart te brengen dan nu het geval is. Beter inzicht is wenselijk in: (i) de (verborgen) armoedeproblematiek in wijken en buurten; (ii) in problemen met wonen, werken en samen-leven; (iii) in het vóórkomen van sociaal isolement; en (iv) in de manier waarop burgers het bestuurlijk en ambtelijk optreden van gemeenten percipiëren. Ook de erkenning van deze problematieken is van belang. Zodoende kan effectiever worden ingezet op het vergroten van het maatschappelijk vertrouwen, op burgerschapsvorming, op programma's om buurtbetrokkenheid te organiseren en op het stimuleren van organisaties in en initiatieven vanuit het maatschappelijk middenveld ('tussenorganisaties' in de 'civil society') om een actieve bijdrage te leveren aan het signaleren van dreigend extreem gedrag van groepen jongeren. Gemeenten kunnen wat dat betreft beslist effectiever gebruik maken van de 'sociale antennes' die al in buurten en wijken aanwezig zijn.

Het maatschappelijk middenveld en de zogenoemde ‘tussenorganisaties’ die daarin werkzaam zijn, kunnen, behalve in het signaleren, ook een cruciale rol spelen in kanaliseren van ontevredenheid en het inrichten van structuren en mechanismen om met burgers en jongeren die geneigd zijn zich af te keren van de samenleving, ontevreden zijn, zich uitgesloten en geïsoleerd wanen in dialoog te blijven. Bij het bestrijden van haatuitingen (al dan niet op internet) zou eveneens beter gebruik kunnen worden gemaakt van ‘civiele actie’. Ten slotte zouden organisaties in het maatschappelijk middenveld kunnen worden ingezet om de zogenoemde ‘integratieparadox’ te benutten. In de praktijk blijkt immers dat ‘de overheid’ in de meeste gevallen al snel geen gesprekspartner meer is, terwijl de behoefte om het hart te luchten, kwaad te worden, gehoord te zijn een cruciale factor is om mensen uit groepsstructuren te helpen breken. Gemeenten zouden daarom kunnen overwegen meer aandacht te besteden aan het stimuleren en het functioneren van ‘tussenorganisaties’. Hiertoe is het wenselijk om periodiek onderzoek te verrichten naar (de ontwikkeling van) sociale netwerken op buurt- en wijkniveau.

Wat processen van ideologische en/of religieuze polarisatie en radicalisering onder jongeren betreft, zouden gemeenten, jongerenwerk, scholen en ouderverenigingen explicieter aandacht kunnen besteden aan het bestrijden van sociaal isolement, het tegengaan van dichotome wereldbeelden en het vergroten van ideologische en religieuze weerbaarheid. Vanuit dit perspectief is het eveneens van belang om ontspannen om te gaan met orthodoxie. Een orthodoxe geloofsovertuiging op zichzelf heeft geen significante correlatie met gevoeligheid voor radicalisme. Breng de diversiteit in ‘andere’ religieuze overtuigingen systematisch over het voetlicht door middel van voorlichting op scholen én in voorbeeldgedrag van lokale politici.

Koersend op een contextgevoelige benadering van problemen met jongerengroepen zouden gemeenten – aanvullend op het werk dat politie, welzijnswerk en jongerenwerk op dit terrein al verrichten – aanhoudend moeten investeren in de relatie met allochtone gemeenschappen en (zelf)organisaties. Het aangaan van subsidierelaties of het onderhouden van laagfrequent contact met bewoners over problemen in buurten en wijken volstaat niet. Het gaat om een inhoudelijke dialoog tussen burgers, hun overheden en hun handhavers. De gemeente en de politie moeten een mijnheer of mevrouw zijn – met een telefoonnummer en tijd om te praten.

Gemeenten zouden – bij voorkeur op regionaal niveau – het voortouw moeten nemen in het stimuleren van de uitwisseling van ervaringen tussen scholen, particuliere initiatieven gericht op integratie en maatschappelijke participatie (van jongeren), religieuze en culturele instellingen, die elk hun eigen raakpunten hebben in ‘de levensloop’ van jongeren. Hiervoor lenen zich succesvolle praktijkvoorbeelden van het omgaan met groepsvorming onder jongeren en het beïnvloeden van de dynamiek van jongerengroepen, of voorbeelden van hoe in geval van concrete incidenten succesvol is gereageerd op extreem gedrag.

Gemeenten zouden er goed aan doen zich adequaat te prepareren door op regionaal niveau afspraken vast te leggen over de monitoring (kwantitatief en kwalita-

tief) van hoe praktisch met mogelijk ingrijpende lokale, nationale of internationale gebeurtenissen die de relatie tussen bevolkingsgroepen onder druk kunnen zetten wordt omgegaan. Hier ligt een taak voor het Regionaal College. Ook een communicatiestrategie waarin de rollen van bestuurders, raadsleden, prominenten uit de ‘tussenorganisaties’, buurtorganisaties en religieuze instellingen, schoolbesturen en -directies, en professionals van politie, justitie, welzijns- en jongerenwerk worden geëxpliciteerd, maakt daar deel van uit.

Een probleemgerichte benadering

Het extreme gedrag van jongerengroepen dat in deze studie is beschreven, valt feitelijk uiteen in ‘problemen met jongeren’ en ‘problemen van jongeren’. De problemen met jongeren ontstaan door extreme gedragingen van die jongeren die de tolerantiegrenzen van burgers overschrijden. De problemen van jongeren hebben te maken met excessief gebruik van genotsmiddelen, een gebrekkige opvoedingsstructuur of een moeilijke gezinssituatie, problemen op school, een onvermogen om vrije tijd te besteden, beperkte toekomstverwachtingen, werkloosheid, financiële problemen, of ervaren isolement en uitsluiting. En dat zijn problemen waar in de regel gespecialiseerde zorg, hulp of ondersteuning voor bestaat.

Hoewel in de regio Noord- en Midden-Limburg, in onze waarneming, het extreem gedrag van jongeren op het ogenblik niet leidt tot verontrustende vormen van polarisatie en radicalisering, doen gemeenten en hun ketenpartners er goed aan adequate anticipatie- en reactierepertoires te ontwikkelen. Problemen met jongerengroepen worden in de praktijk vaak benaderd als een ‘jongerenprobleem’. Gezien de bevindingen van het onderzoek is er veel voor te zeggen om een benadering te kiezen die uitgaat van specifieke problemen van individuele jongeren en zich in eerste instantie minder op de groep als zodanig richt. Een voordeel hiervan is dat interventies van professionals op die concrete problemen (kunnen) worden gefocust. Een ander voordeel is dat gebruik kan worden gemaakt van reguliere kanalen en specialismen. Discussie over politiek gevoelige dilemma’s, zoals de vraag of jongerenbeleid zich zou moeten concentreren op probleemgevallen, of juist op de grote groep waarmee het goed gaat, kunnen zodoende goeddeels worden vermeden.

Maak als gemeenten gezamenlijk – een belangrijk punt, met het oog op de mobiliteit van jongerengroepen – expliciet wat de regels en verwachtingen zijn met betrekking tot het sociale verkeer in de regio Noord- en Midden-Limburg. Fatsoensgrenzen zijn echte grenzen. Des te duidelijker is vastgesteld wat acceptabel is en wat niet, des te duidelijker kan het handhavingsbeleid worden geïmplementeerd. Gedrag dat die norm overtreedt of dreigt te overtreden, moet consequent worden gecorrigeerd. Signalen van dat gedrag, zoals uitlatingen die tot haat of geweld oproepen (in de vorm van graffiti of op internet), zouden actief, systematisch en krachtig moeten worden tegengegaan of bestreden. Ook het discriminatiebeleid (de *Aanwijzing Discriminatie* van het college van procureurs generaal uit 2003) verdient in dit licht betere navolging te krijgen. Hier ligt formeel een taak voor de

politie. In de landelijke prestatieafspraken die per 1 januari 2007 van kracht geworden zijn, weet de politie zich gehouden aan het prioriteren van discriminatiebestrijding en het verbeteren van de registratie.

Gestroomlijnde processen in de keten

Om een contextgevoelig en probleemgericht uitvoeringsbeleid te ontwikkelen dat extreem gedrag van jongeren in groepsverband helpt voorkomen en – indien nodig – bestrijden, is een heldere stroomlijning van de samenwerking tussen betrokken partijen onontbeerlijk. Dat geldt op het niveau van de informatiehuishouding. Daarnaast is het van belang om draagvlak te ontwikkelen voor een effectieve sturing van taken en verantwoordelijkheden in beleidsontwikkeling en uitvoeringsprocessen.

Informatiehuishouding

Overweeg om in een cluster van samenwerkende gemeenten (bijvoorbeeld in het bestek van een veiligheidshuis) een portefeuillehouder te benoemen met de taak en de verantwoordelijkheid om vanuit zoveel mogelijk verschillende informatiebronnen die op wijk en buurtniveau met burgers en jongeren in aanraking komen,¹⁴ een actueel beeld te vormen van de jongeren die in groepsverband geneigd zijn tot extreem of polariserend en radicaal gedrag. Dat gebeurt al in diverse vormen van casusoverleg (justitieel casusoverleg, zorg-adviesteams, teams ‘groepen pellen’). Die overlegstructuren zijn echter gericht op een specifiek probleemgeval.¹⁵ Het is van belang om die informatiepositie te verbreden en verbinding te maken tussen de ‘zachte sector’ (gericht op zorg, welzijn, leefbaarheid en participatie) en de ‘harde sector’ (openbare orde en veiligheid). Dat is nodig om het sociale weefsel in wijk en buurt waar het gedrag plaatsvindt of zijn oorsprong heeft in kaart te brengen, maar ook om bij die diensten, instellingen en organisaties die informatie aanleveren draagvlak te creëren om gezamenlijk de leefbaarheid en vei-

---

¹⁴ Te denken valt aan: politie, scholen, gemeentelijk en privaat maatschappelijk werk en jongerenwerk, jeugdhulpverleningsinstellingen, GGD/JGZ, jeugdreclassering, publieke en private instellingen voor verslavingszorg, woningcorporaties, meldpunten discriminatie, moskeebesturen, zelforganisaties, buurtcomités, ambtenaren van de sociale dienst, bouw en woningtoezicht, leerplichtambtenaren, afdeling toezicht en veiligheid, gemeentelijke buitengewone opsporingsambtenaren, leden van eventuele deelraden, dorpsraden, medewerkers van openbaar vervoersbedrijven (en hun beveiligingsorganisaties), horecaondernemingen, elektriciteitsbedrijven of instellingen in de medische sector zoals consultatiebureaus of kruisverenigingen.

¹⁵ In de vier bestaande regionale overleggen jeugd (Venray e.o., Venlo e.o., Weert e.o., Roermond e.o.), waarin de wethouders met de portefeuille jeugd- en jongerenbeleid tezamen met de gedeputeerde ‘Jong zijn in Limburg’ op basis van concrete uitvoeringsafspraken samenwerken, heeft de afgelopen jaren het accent gelegen op psychosociale problematiek van kinderen en jongeren. Intussen wordt gewerkt aan de nieuwe inhoudelijke agenda van de regionale overleggen jeugd. Hierin zal meer nadruk komen te liggen op de uitvoering van de jeugd- en jongerenparagraaf van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Participatie en leefbaarheid zullen naar verwachting sterker worden benadrukt.

ligheid in een wijk of buurt te verbeteren. Een andere taak van deze portefeuillehouder is om gerichte lokale en districtelijke afstemming te initiëren, ervaringen uit te wisselen en goede praktijkvoorbeelden terug te koppelen naar alle relevante partijen.

Deel ook in de districtelijke driehoeken informatie met elkaar over incidenten, lokale spanningen en ontwikkelingen op wijk- en buurtniveau in relatie tot extreem gedrag van jongeren in groepsverband. Breng niet alleen de incidenten, maar ook het gedrag dat als polariserend of radicaal kan worden bestempeld expliciet in kaart. Ontwikkel hiertoe een uniforme registratiesystematiek en –discipline op regionaal niveau. Hier ligt een opgave voor het Regionaal College.

Voorwaarde is dat de politie hiertoe de voorgenomen ‘nodale oriëntatie’ van het gebiedsgebonden politiewerk handen en voeten geeft. Dat is speciaal van belang met het oog op de nieuwe vormen van groepsmobilisatie en groepsdynamiek die in het onderzoek naar voren zijn gekomen, als een effect van de zogenoemde ‘virtualisering’ van jongerengroepen.

Om een dergelijke informatiehuishouding goed te kunnen laten functioneren, is het nodig om de verzamelde informatie adequaat te ordenen en te analyseren. Het is van belang om hiervoor een praktisch denkkader te ontwikkelen dat ten minste de volgende vier dimensies bevat: (i) spanningen tussen generaties; (ii) seksespecifieke spanningen; (iii) spanningen in persoonlijke, familiale of groepsidentiteit; en (iv) culturele spanningen. Hiermee is het mogelijk om samenlevings-, relatie-, en integratieproblemen in het kader van preventieve interacties te benaderen vanuit hun achterliggende dimensies en niet louter en alleen vanuit de symptomen. Voorts kan het denkkader worden geoperationaliseerd om burgerschap te versterken. Burgerschap verwijst naar het vermogen en de bereidheid van mensen om zich op één of meer gebieden van het maatschappelijk leven in te zetten voor de publieke zaak. Om de leefbaarheid in een multi-etnische wijk met scherpe culturele contrasten te verbeteren – zo blijkt bijvoorbeeld uit de studie *Culturele contrasten* over Rotterdam – is het van belang voor gemeenten om de verschillende groepen inwoners van die wijk aan te kunnen spreken op hun sterke punten en die inzet te koppelen aan investeringen op de punten die zwakker zijn ontwikkeld. Dat geldt voor alle niveaus van burgerschap: de loyaliteit aan de rechtsorde, de deelname aan het economische leven, het debat over de publieke zaak en de individuele bijdrage aan sociale cohesie. Hierbij gaat het om het versterken van het proces waarbij verbinding met andere groepen wordt gezocht (‘bridging’), overigens zonder te streven naar teloorgang van het proces van interne versterking van interne banden in een etnische gemeenschap (‘bonding’). Wil die inzet succesvol zijn, dan is een goede informatiepositie op de vier dimensies – en met name de culturele – van cruciaal belang.

Draagvlak

Over het belang van betrokkenheid van formele en informele instanties, organisaties en diensten die in nauw contact staan met burgers en jongeren op wijk- en buurtniveau is hierboven al voldoende te berde gebracht. Gemeenten zouden daar

daadwerkelijk op moeten investeren onder het motto 'brengen én halen'. Beleidsvorming moet zoveel mogelijk in de ervarings sfeer van burgers worden gebracht en met burgers moet worden gesproken over wat werkt in de maatregelen of interventies die worden voorgesteld. De Wet Maatschappelijke Ondersteuning biedt hiervoor het instrumentarium.

Overweeg ook om jongeren te betrekken bij beleidsvorming en –uitvoering. Vanuit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning ligt hier overigens ook een gemeentelijke opgave. Uit het onderzoek is duidelijk geworden dat jongeren gehoord en gezien willen worden. Vanuit een pedagogisch-didactisch perspectief is het zinvol om jongeren een zekere mate van verantwoordelijkheid te geven voor, of een vorm van zelfbeheer in de kwaliteit van het samenleven in hun buurt of wijk. Dat aspect van een initiatief als het engageren van zogenoemde 'politiejuniorren' is bijvoorbeeld succesvol gebleken. Het recente visiedocument 'Jeugd als partner in veiligheid' van het regionaal politiekorps Limburg-Noord, dat in samenspraak met jongeren werd opgesteld, presenteert verdere initiatieven met betrekking tot jeugdparticipatie in het politieke domein. Ook gemeenten zouden zich in dit opzicht meer vragend kunnen opstellen. Zij zouden bijvoorbeeld een jeugd(wijk)raad kunnen initiëren en faciliteren, die geconsulteerd wordt in het kader van besluitvorming over de inrichting van de openbare ruimte, bij het voorbereiden van de bouw van typische hangplekken als winkelcentra of parken, of bij bepaalde buurtproblemen. Speciaal met het oog op (de ontwikkeling van) het islamitisch radicalisme onder jongeren zou overwogen kunnen worden om jonge salafi vanuit de gemeente en het jongerenwerk actief te betrekken bij het straatwerk in wijken en buurten waar veel moslimjongeren wonen. Dergelijke initiatieven leveren, naast richtlijnen als de onlangs gepresenteerde 'Tienpuntenlijst Aanpak Jeugdoverlast' (Forum, Instituut voor multiculturele ontwikkeling) een bijdrage aan de versterking van burgerschap en het tegengaan van extreem gedrag van jongeren.

Een belangrijke opgave voor veel gemeenten in de regio Noord- en Midden-Limburg is het concretiseren van organiserend vermogen in de samenwerking tussen partijen die zich met veiligheid, leefbaarheid en (de uitvoering van) jongerenbeleid bezig houden (de 'zachte sector' en de 'harde sector'). Tijdens het onderzoek kwam naar voren dat die verschillende (publieke en private) partijen in de regel taak- en productgeoriënteerd zijn. De politie, het openbaar ministerie, de verschillende gemeentelijke diensten, instellingen voor maatschappelijke dienst- of hulpverlening, scholen, bedrijven, woningcorporaties: ze hebben een eigen professionele achterban, eigen beleidsdoelstellingen, budgetten, financieringsstromen, waarden, codes en kwaliteitsnormen, 'producten', afspraken over targets die gerealiseerd moeten worden – en leggen daar verantwoording over af. Dat leidt tot een bepaalde perceptie van de werkelijkheid, tot een 'naar zichzelf toe organiseren' van de maatschappelijke realiteit. Het gevolg hiervan is dat de taakuitvoering van de onderscheiden partijen centraal komt te staan. De bijdrage die elk van die partijen levert of zou moeten leveren aan een doelmatige en doeltreffende, gezamenlijke beleidsuitvoering om extreem gedrag van jongerengroepen te voorkomen of te bestrijden, verdwijnt naar de achtergrond. Uit angst controle te verliezen, gaat het

denken in structuren dan de concrete samenwerking overheersen. Inhoudelijke domeinen conflicteren. Verantwoordingseisen door kruisen de gewenste horizontale samenwerkingspatronen en het belang van elk van de verschillende partijen krijgt hoger accent dan de problemen waar de burger in zijn buurt last van heeft.

Om deze situatie te vermijden, zouden gemeenten actief moeten inzetten op een manier van organiseren waarbij bestaande organisaties of diensten niet het uitgangspunt zijn, maar de realistische kijk op wat er 'aan het front', in de buurt of wijk gebeurt, op de problemen die onder bepaalde groepen burgers of jongeren spelen. Die werkelijkheid – in al zijn weerbarstige dynamiek – bepaalt de wijze waarop samenwerking georganiseerd zou moeten worden. In de literatuur wordt dit 'realistisch organiseren' genoemd.

Het is feitelijk aan de gemeente om zijn basistaken realistisch te organiseren. In bepaalde gevallen kan de bovengemeentelijke organisatiestructuur van diverse partijen aanleiding geven tot opschaling naar het niveau van samenwerking tussen gemeenten, bijvoorbeeld in de context van een veiligheidshuis. Zoals hierboven al is voorgesteld, zou op dat niveau een portefeuillehouder verantwoordelijk kunnen worden gemaakt voor een adequate implementatie van de informatiehuishouding (het vaststellen van leemten in de informatie; het zoeken naar alternatieve informatiebronnen; het wegnemen van barrières bij de informatie-uitwisseling; het coördineren en prioriteren van probleembeschrijvingen en –analyses; het borgen van de kwaliteit en toegankelijkheid van informatie).

Naast deze portefeuillehouder zou een nieuw soort 'veldwachter' (m/v) moeten worden benoemd. Deze terminologie is bewust gekozen. Het gaat om een hoge ambtenaar met bijzondere opsporingsbevoegdheden. Een spin in het web die gezien en gekend wordt. Zijn bevoegdheid uit zich in het koppelen van gegevens van bijvoorbeeld de gemeentelijke basisadministratie, de betrokken sociale diensten, fiscale gegevens, politieke informatiebestanden, gegevens vanuit algemeen maatschappelijk werk, welzijnswerk, jongerenwerk, jeugdzorginstellingen en de gemeentelijke of regionale bureaus leerplicht. Deze functionaris is tevens bevoegd om onafhankelijk van gemeentelijke diensten of andere instanties te opereren. Hij rapporteert rechtstreeks aan de betreffende wethouders en/of burgemeester in de gemeente, dan wel aan de relevante portefeuillehouder in het bestuur van het veiligheidshuis. De verantwoordelijkheid van deze 'veldwachter nieuwe stijl' is contacten met alle betrokken partijen te onderhouden. Hij dient er voor te zorgen dat vrijblijvendheid in samenwerkingsrelaties of in de uitvoering van projecten wordt vermeden, dat helder is en blijft waar die samenwerking of projecten voor zijn bedoeld, dat afspraken vast liggen. Indien nodig moet hij mandaat hebben om sancties te verbinden als afspraken niet worden nagekomen. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling dat deze functionaris het werk dan wel de lijnaansturing overneemt van de bestaande diensten en organisaties. Zijn opdracht is een robuuste bijdrage te leveren aan het 'realistisch organiseren' van de samenwerking op het gebied van jongerenbeleid.

De ‘portefeuillehouder informatiehuishouding’ en de ‘veldwachter nieuwe stijl’ zouden op gemeentelijk dan wel bovengemeentelijk niveau een substantiële bijdrage kunnen leveren aan het motiveren en in positie brengen van samenwerkingspartijen. Maar ook gemeenten zelf zouden moeten investeren in de kwaliteit van hun regiefunctie. Dat betekent: zorgen voor heldere bestuurlijke communicatielijnen, voldoende personele capaciteit op uitvoeringsniveau, met de juiste competenties op het vlak van kennisontwikkeling, ondernemerschap en sturingsvermogen in de gemeentelijke organisatie én het stimuleren van dezelfde kwaliteiten en vaardigheden bij de samenwerkingspartijen waarmee de gemeente een sturings- en/of subsidierelatie onderhoudt. Dat betekent: keuzes maken die aansluiten bij de dynamiek van de praktische gang van zaken in wijken en buurten. En dat betekent ook het organiseren van bestuurlijke steun – én druk waar nodig.

Dankwoord

Bij het schrijven van deze studie en bij de uitvoering van het onderzoek dat er aan ten grondslag ligt, heb ik veel steun gekregen van diverse mensen. Mijn dank gaat allereerst uit naar de leden van de stuurgroep die het onderzoek heeft begeleid: Nol Kleijngeld (voorzitter), Wim van Amerongen, Wim Stienen, Jan Lamers, Peter Boonen en Gabriel van den Brink. Elke Haanraads (gemeente Venlo) en Ruth Verhees (gemeente Helden) droegen zorg voor een adequate ambtelijke ondersteuning. In verschillende stadia van het onderzoek hebben diverse onderzoekers van IVA Beleidsonderzoek en Advies een rol van betekenis gespeeld. Dank hiervoor Jolijn van Haaf, Klaas Veenma, Bibi van Wolput en Frank Alderliesten. In de uitvoering van het veldwerk ben ik krachtig ondersteund door onderzoeker Ruben Boers. Hij heeft een aanzienlijk deel van het veldwerk voor zijn rekening genomen en zijn ervaring in etnografisch onderzoek met me gedeeld. Onze waardering gaat ook uit naar de vele gesprekspartners van politie, jongerenwerk en gemeenten die waardevolle informatie hebben verstrekt en ons deelgenoot hebben gemaakt van hun inzichten, alsmede naar buurtbewoners die spontaan hebben bijgedragen aan het onderzoek. Ten slotte wil ik dank uitspreken aan alle jongeren die met ons hebben gepraat. Zonder hun bijdrage zou deze studie niet bestaan. Ik heb ieders bijdrage tot zijn recht proberen te laten komen in de tekst. Eventuele fouten of omissies komen voor mijn rekening.

Hans Moors werkt als senior onderzoeker bij IVA Beleidsonderzoek en Advies, verbonden aan de Universiteit van Tilburg. Daarnaast is hij lector integrale veiligheid aan Avans Hogeschool.